

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра філології та мовної комунікації

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студента МОРОЗА Романа Віталійовича

академічної групи 035М-22-1 ІГСН

спеціальності 035 Філологія

на «Комунікативно-експресивна парадигма біблійного дискурсу»
тему:

	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтингово ю	інституційно ю	
Керівник кваліфікаційної роботи	канд. філол. наук, доц. ІГНАТЬЄВА С.Є.	50	доб ре	
Рецензент кваліфікаційної роботи	доктор філол. наук, проф. ЦАРЬОВА І.В.	16	відмінно	
Фактор захисту				

Дніпро 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО:

заступник завідувач кафедри

філології та мовної комунікації

(підпис)

(Тараненко К.В.)

«__» грудня 2023 року

ЗАВДАННЯ**на кваліфікаційну роботу ступеня магістра**Студента **Мороза Р.В.** академічної групи 035М-22-1 ІГСНСпеціальності 035 Філологіяза освітньою програмою Українська мова та літературана тему: «Комунікативно-експресивна парадигма біблійного дискурсу», затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від № _____

Розділ	Зміст	Термін виконання
	Визначення об'єкта, предмета, мети і завдань кваліфікаційної роботи. Затвердження графіка виконання розділів роботи.	до 10 вересня
1. Вступ	Опрацювання та систематизація науково-критичного матеріалу з обраної тем, оформлення вступу.	до 25 вересня
2. Теоретико-методологічний розділ	Написання I розділу «Теоретичні основи дослідження біблійної комунікації». Простежити теоретичні підходи до визначення понять «комунікація», «біблійна комунікація».	до 15 жовтня
3. Дослідницько-аналітичний розділ	Написання II розділу «Соціолінгвістичний феномен бінарності біблійної комунікації».	до 12 листопада
4. Дослідницько-аналітичний розділ	Написання III розділу «Мовно-експресивні парадигма біблійної комунікації»	до 25 листопада
5. Висновки. Список використаних джерел.	Підготовка висновків та оформлення роботи	до 3 грудня
6. Подання тексту кваліфікаційної роботи на кафедру ФМК	Прийом кваліфікаційної роботи та занесення її в журнал вхідних надходжень кафедри	13 грудня

Завдання видано _____

(підпис керівника)

Ігнат'єва С.Є.

(прізвище, ініціали)

Дата видачі «05» вересня 202

3 року

Дата подання до екзаменаційної комісії «13» грудня 2023 року

Прийнято до виконання _____

(підпис студента)

Мороз Р.В.

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 75 сторінок, 92 джерел.

Об'єкт дослідження: біблійна комунікація як соціолінгвістичне й духовне явище.

Мета дослідження: з'ясувати лінгвістичну сутність та мовні, експресивні особливості біблійної комунікації як соціолінгвістичного та духовного феноменів.

Одержані висновки та їх новизна полягають у тому, що вперше здійснено аналіз бінарних опозицій як лінгвокультурного і духовного феноменів; окреслено коло понять «комунікація», «біблійна комунікація», «еманація»; представлено гостинність як духовний феномен у Біблії; досліджено експресивні функції в біблійному дискурсі.

Результати дослідження можуть бути використані під час вивчення теорії мовної комунікації, стилістики української мови, історії української мови, а також на факультативних заняттях у вишах, ліцеях, гімназіях.

Ключові слова: мовна комунікація, біблійна комунікація, еманація, біблійний дискурс, бінарні моделі, експресія.

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційна робота ступеня магістра студента Мороза Романа Віталійовича «Комунікативно-експресивна парадигма біблійного дискурсу» присвячена актуальним питанням дослідження у теорії мовної комунікації бінарних опозицій біблійного дискурсу як лінгвокультурного і духовного феноменів. Джерельною базою слугують Біблія та Книга Екклезіастів.. Визначено такі ключові поняття дослідження, як «комунікація», «біблійна комунікація», «еманація»; виявлено симетричні та асиметричні побудови у Біблії, а також обґрунтовано уточнене поняття «біблійна комунікація».

RESUME

The master's degree qualification work of student Moroz Roman Vitaliyovich "Communicative-expressive paradigm of biblical discourse" is devoted to topical issues of research in the theory of linguistic communication of binary oppositions of biblical discourse as linguistic, cultural and spiritual phenomenon. The source base is the Bible and the Book of Ecclesiasts. Such key research concepts as "communication", "biblical communication", "emanation" are defined; symmetric and asymmetric constructions in the Bible are revealed, as well as the refined concept of "biblical communication" is substantiated.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БІБЛІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	8
1.1. Теоретичні підходи до визначення понять «комунікація», «біблійна комунікація», «еманація»	8
1.2. Енергетичний потенціал біблійної комунікації.	13
1.3. Філософський зміст афористичних висловів і Книзі Еккзелястів.....	21
РОЗДІЛ II. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН БІНАРНОСТІ БІБЛІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	34.
2.1. Бінарні моделі біблійної комунікації.....	34
2.2. Симетрична та асиметричні структури біблійної комунікації.	49
2.3. Асиметрична модель гостинної комунікації.....	52
РОЗДІЛ III. МОВНО-ЕКСПРЕСИВНА ПАРАДИГМА БІБЛІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	60
3.1. Експресивні функції біблійної комунікації.....	60
ВИСНОВКИ	75

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена злободенними для ХХІ ст. питаннями звернення сучасного суспільства до витоків рідної культури, що ґрунтується на звичаях і традиціях, необхідних для усвідомлення особистістю національної ідентичності. Тож в сучасну епоху глобалізації нагальними є питання про етнічне самовизначення та національну самосвідомість. Культура кожного народу має вічні загальнолюдські цінності, адже кожна нація у процесі свого розвитку набуває унікального історичного досвіду, який конденсується в етнокультурних архетипах. Саме вони є хранителями й виразниками національної ментальності. Людинолюбство, добротворення, свобода, духовна й фізична досконалість, краса, справедливість, щастя – це загальнолюдські цінності. Кожна нація наближається до цих відомих істин та ідеалів своїм неповторним шляхом. Серед них – український народ, визначальними ознаками якого є послідовний гуманізм і глибока духовність.

Сучасний етап розвитку українського суспільства стимулює вирішення низки завдань щодо творення, збереження, поширення та засвоєння духовних набутків нації. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають проблеми соціально-філософського, етнолінгвістичного, лінгвокультурологічного осягнення мовно-культурної сфери життя народу, нації, суспільства як у доісторичну епоху, так і в нову добу державотворення.

На сьогодні особлива роль у цих суспільних процесах належить комунікації, яка розглядається вченими на різних рівнях – від найширшого її розуміння як цілеспрямованого процесу обміну інформацією між двома й більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи до більш вузького тлумачення в межах певного її виду.

Серед дослідників комунікації варто назвати американського теоретика комунікації Дж. Пітерса, який ставив перед собою завдання з'ясувати, як комунікація стала для сучасників такою значною проблемою; Ю. Габермаса, який приділяв увагу ролі комунікації в суспільстві; Е. Дюркгейма, який розглядав комунікацію як форму взаємодії між людьми, основне завдання якої – передача колективних уявлень.

Серед українських дослідників проблемами комунікації займаються Володимир Різун, Олександр Холод, Володимир Іванов та ін.. Так, В.Різун дав визначення соціальним комунікаціям як інженерному вченню, в якому вирішальну роль відіграють соціальнокомунікаційні інститути; О. Холод окреслив соціологічний погляд на природу й сутність соціальної комунікації; В. Іванов детально проаналізував споріднене поняття «масова комунікація». Водночас необхідно зауважити, що нами не знайдено визначення ключового для нашого дослідження поняття «біблійна комунікація».

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в тому, що вперше здійснено аналіз бінарних опозицій як лінгвокультурного і духовного феноменів; окреслено коло понять «комунікація», «біблійна комунікація», «еманація»; представлено гостинність як духовний феномен у Біблії; досліджено експресивні функції в біблійному дискурсі.

Об'єкт дослідження – біблійна комунікація як соціолінгвістичне й духовне явище.

Предмет дослідження – лінгвістична сутність, моделі, функції, види, феномени вияву, принципи та механізми біблійної комунікації.

Мета дослідження – з'ясувати лінгвістичну сутність та мовні, експресивні особливості біблійної комунікації як соціолінгвістичного та духовного феноменів.

Для досягнення окресленої мети поставлено такі завдання:

- 1) визначити такі ключові поняття дослідження, як «комунікація», «біблійна комунікація», «еманація»;
- 2) виявити симетричні та асиметричні побудови у Біблії;
- 3) обґрунтувати уточнене поняття «біблійна комунікація»;
- 3) схарактеризувати функції біблійної комунікації як лінгвокультурного і духовного феномена.

Джерельною базою слугують Біблія та Книга Екклезіастів.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань у роботі використано такі методи:

термінологічний аналіз – для вивчення основних понять дослідження та уточнення їхнього змісту;

порівняльно-історичний – для виявлення особливостей біблійної комунікації в певні історичні періоди;

аналізу, синтезу, узагальнення – для визначення особливостей біблійної комунікації як лінгвокультурного і духовного явища;

порівняльний – для виявлення особливостей симетричного та асиметричного механізмів організації біблійної комунікації;

метод класифікації – для проведення тематичного розподілу моделей біблійної комунікації;

метод типології – для виявлення схожості та відмінності бінарних опозицій як принципу організації біблійної комунікації;

метод когнітивного аналізу – для виявлення специфіки моделей світу та моделей біблійної комунікації як духовного феномену.

Отже, результати наукової роботи можуть стати в нагоді для дослідників теорії мовної комунікації, а також культурологів, філологів та всіх, хто цікавиться питаннями мови, її культури, функцій.

Апробація результатів дослідження:

Європейські мови – 2022: інновації та розвиток: за матеріалами 20-ї міжнародної конференції студентів і молодих вчених. *Збірник наук. робіт*. Електронне видання. Дніпро, НТУ "Дніпровська політехніка", 2022. 214 с. 37С.

I Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих учених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії та перспективи»

Тиждень студентської науки - 2023: Матеріали сімдесять восьмої студентської науково-технічної конференції (Дніпро, 24-28 квітня 2023 року). Дніпро: НТУ «ДП», 2023 773 с.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БІБЛІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1.1. Теоретичні підходи до визначення понять «комунікація»

Комунікація є однією з визначальних концепцій ХХ – початку ХХІ ст., яка дає відповіді на болісні питання сучасності, пов'язані з розладом між суспільством та особистістю, зовнішнім світом і внутрішньою думкою. Комунікація розглядається як соціальний феномен, що розкриває механізми структурування, організації та функціонування людського суспільства, способи й форми включення індивіда до соціально-історичного контексту (П. Бергер, Г. Блумер). При цьому технології комунікації розглядаються як джерело соціального розвитку, головний чинник у формуванні соціальних систем (М. Маклюен). Через призму комунікації можна побачити найширше коло сучасного пізнання. Так, Г. Почепцов поряд із семіотичними (У. Еко), психотерапевтичними (Ж. Лакан, З. Фройд, К. Юнг) та міфологічними (Р. Барт, К. Леві-Строс, К. Юнг) моделями виділяє ще близько двадцяти моделей комунікації в інших галузях гуманітарного знання.

На сучасному етапі дослідники з різних наукових галузей приділяють значну увагу питанням теорії комунікації, мовної комунікації, її моделям, структурі та видам, інформації як соціальному феномену та її філософським основам та масовій комунікації. Звернемося до короткого огляду основних здобутків дослідників із окреслених вище питань.

Американський теоретик комунікації Дж. Пітерс обстоює думку, що ідеологія комунікації призвела до деформування наших уявлень про тіло, розум, медіа та суспільство, і це є проблемою не лише технології, а й влади, етики та мистецтва. Водночас учений не ставить за мету дослідити все розмаїття комунікаційних проблем, притаманних суспільству ХХ ст., а намагається з'ясувати, як комунікація стала для сучасників такою значеннєвою проблемою.

О. Гнатюк вивчає основи теорії комунікації як соціально-гуманітарну дисципліну, приділяючи увагу її структурі та методам дослідження, а також сутності та рівням, формам і видам комунікації [2010].

Значна увага науковців соціально-гуманітарної царини зосереджена на мовній комунікації як об'єкті дослідження.

Серед українських дослідників феномену комунікації приділив значну увагу Георгій Почепцов [2001], соціальну комунікацію як об'єкт дослідження нової наукової галузі з ідентичною назвою проаналізував Володимир Різун [2008], соціологічний погляд на природу й сутність соціальної комунікації висловив Олександр Холод [2009], масова комунікація стала предметом дослідження Володимира Іванова, який розкрив різні підходи до інформаційних і комунікативних явищ, розглянув поняття інформації, комунікації, масової комунікації, їхніх видів, взаємозв'язків і ознак, форм існування, принципів класифікації та аналізу [2009].

Отже, комунікація як особливий лінгвосоціальний феномен була і є актуальним об'єктом дослідження багатьох учених у різних напрямках соціально-гуманітарного знання.

Звернемося до визначення поняття «комунікація», розпочавши наші пошуки з довідкової літератури, де знаходимо три визначення терміна «комунікація»: як засобу зв'язку будь-яких об'єктів матеріального й духовного світу; як процесу передавання інформації від людини до людини; як процесу передавання та обміну інформацією в суспільстві з метою впливу на нього.

У широкому розумінні термін «комунікація» означає передачу інформації, фактів, ідей, емоцій [Вікіпедія]. У більш вузькому розумінні комунікація – це передавання інформації в тій чи тій формі від суб'єкта до суб'єкта під час спілкування [Гриненко, 2003, с. 62–63].

Досить детальний аналіз походження терміна «комунікація» та його значення подає Дж. Пітерс. Дослідник наголошує, що лексема «комунікація» походить від латинського «communicare», що означає «наділяти», «розділяти» чи «робити спільним». Це слово з'явилося в англійській мові в XIV–XV ст. Корінь цього слова – mun- (а не uni-) – пов'язаний з такими словами, як «munificent» («щедрий»), «community» («громада, спільнота») і «meaning» («значення, смисл»). Латинське munus вживалося для позначення публічних дарів і обов'язків, зокрема й гладіаторських боїв, вшанувань та

обрядів на честь померлих. У латинській мові *communicatio* не означало загальної здатності людей спілкуватися за допомогою символів, не передбачало воно й взаємного порозуміння [Пітерс, с. 16];

Як підкреслює Дж. Пітерс, комунікація може означати «участь», як у слові «*communicant*» («той, що причастився», «запричащений»), яке позначає особу – частину священної спільноти, до якої вона належить. Тут «комунікація» передбачає належність до соціального організму через певну виразну дію, яка не потребує ні відповіді, ні усвідомлення. Причаститися (*communicate*) за допомогою хліба й вина означає приєднатися до спільноти святих, живих і померлих, проте це не є передусім дією надсилання якогось повідомлення. Навіть більше, тут акт комунікації (*communicate*) – це акт отримання, а не надсилання, інакше кажучи, «*communicate*» означає «надіслати через отримання». Схоже значення має поняття наукової «комунікації» (монографія) чи «комунікації» як повідомлення (наукова публікація). Тут немає значення обміну, хоча ці комунікації розраховані на певну аудиторію [Пітерс, с. 17]. Комунікація також може означати зв'язок, з'єднання.

Також Дж. Пітерс розглядає комунікацію як обмін, тобто двостороннє переміщення. У цьому значенні комунікація передбачає взаємообмін, обопільність та певну взаємодію. Варто зазначити, що природа такого обміну може бути різною, адже комунікація може означати щось на зразок успішного поєднання двох кінцевих пунктів, як це відбувається, наприклад, з телеграфним зв'язком. Тож у цьому значенні термін «комунікація» означає «дістатися кудись», як це відбувається з доставкою пошти: потрібно лише, щоб обидві сторони знали, що повідомлення дійшло [Пітерс, с. 18].

Американському досліднику Дж. Пітерсу також належить думка розглядати «комунікацію» як термін для позначення різноманітних видів взаємодії за допомогою символів. Так, у Євангелії за допомогою терміна «комунікація» перекладене грецьке *logos* – слово. Комунікація в цьому випадку є описовим терміном наших стосунків у сигніфікації. Охоплюючи такі значення, як «слово», «аргумент», «твердження», «трактат», «промова», «оповідь», «книга» й «причина», *logos* слугує узагальнюючим терміном для

людських здібностей, які базуються на тому факті, що людина, за словами Арістотеля, є твариною, наділеною словом [Пітерс, с. 18].

Крім того, Дж. Пітерс вживав термін «комунікації» у множині з метою узгодження «я» з «іншим» [Пітерс, с. 19]. З цього погляду можна говорити про комунікацію як про стосунки і взаємодію «Я» й «Іншого», як про простір між свідомостями.

Також американський учений акцентує увагу на розмовному значенні терміна «комунікація» як на обміні думками у відкритій і щирій розмові між друзями чи співробітниками. У цьому випадку комунікація не означає просто розмову, а є особливим її видом, якому притаманні довіра й відкритість [Пітерс, с. 18].

Крім того, Дж. Пітерс виділив такі основні риси поняття «комунікація», як історичність, дуалізм та ідеал міжособистісного взаєморозуміння, зокрема:

1) будь-яка історична праця зазвичай є коментарем до власної епохи, навіть коли вона претендує на найбільшу правдивість у відтворенні минулого, тому комунікації властива така риса, як історичність [Пітерс, с. 13];

2) комунікація – це водночас одночасно і міст, і прірва, що постає у новітніх технологіях, які надають давньому термінові «комунікація» нового значення: «колись його вживали для позначення будь-якого виду фізичного переміщення чи передачі, тепер він набуває значення нового квазіфізичного зв'язку всупереч перешкодам часу й простору» [Пітерс, с. 14];

3) за словами дослідника, «комунікація швидка, як блискавка, тонка, як ефір, і німотна, як думки про кохання», тобто вона перетворює проблеми стосунків на проблеми належного налаштування та зниження рівня шуму [Пітерс, с. 14].

Звернемося також до тлумачення поняття «комунікація» Г. Почепцовим, який розуміє його як процес перекодування вербальної сфери в невербальну, а невербальної – у вербальну, тобто для комунікації притаманний перехід від говоріння одного суб'єкта до дій іншого [Почепцов, с.].

З когнітивно-змістового погляду розкриває поняття «комунікація» С.

Романчук. Дослідження комунікативної поведінки з її когнітивними складниками мовного спілкування – актуальні проблеми сучасного мовознавства. Одне з основних

завдань когнітивної лінгвістики полягає у побудові моделі мовного спілкування. Нині багато дослідників бачать дискурс і комунікацію як співвідносні поняття, нерідко трактуючи дискурс як реалізацію (вербалізацію) комунікації, як комунікативну подію чи процес комунікативної діяльності.

Проблема визначення комунікації як обміну інформацією або її передачі та з'ясування самої суті інформації, тобто того, що «транспортується» під час спілкування, сьогодні набуває особливого значення й актуальності.

Комунікація може ініціювати інші когнітивні процеси, наприклад, актуалізацію уже відомої інформації, або створювати нову, зокрема шляхом імплікації. Отже, питання про визначення природи комунікації, розгляд її структури та особливостей з різних поглядів потребують вирішення важливих загальнотеоретичних проблем у теорії комунікації. Використовуючи концепції дослідників та їх нові підходи до аналізу поняття «комунікація», доходимо висновку, що інформаційний підхід є панівним у визначенні цього явища. Українська дослідниця О. Чорнобай підсумовує, що на сьогодні комунікацію асоціюють з інформаційним обміном в суспільстві, вважаючи це цілеспрямованим процесом спілкування між двома і більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи [Чорнобай, с. 350].

Отже, в нашій роботі ми будемо використовувати термін «комунікація» у значенні цілеспрямованого процесу обміну інформацією між двома й більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи. За допомогою цього терміна науковці зазвичай позначають процеси зв'язку, передавання, обміну, участі, взаємодії, перекодування, які передбачають наявність суб'єктів та / чи об'єктів і мають безпосереднє відношення до інформації.

1.2. Енергетичний потенціал релігійної комунікації

Сьогодні помітно змінюється роль науки в суспільному житті, трансформуються ті форми й методи, за допомогою яких осмислюється природа та суспільство, взаємовідносини науки з іншими формами суспільної свідомості. Бурхливі революційні зрушення в суспільному житті поставили перед суспільною свідомістю низку нових проблем, які потребують переосмислення, зокрема:

про смисл людського буття, про зв'язок людської долі з соціальною історією, про роль і місце людини у Всесвіті і, нарешті, про ставлення людини до Бога.

Чим глибше проникає людська думка у різні сфери дійсності, тим складнішим і невичерпним стає предмет її дослідження.

Біблійна комунікація, її моделі, види, функції, енергетичний потенціал потребує дослідження. З огляду на це актуальності й особливої ваги набуває питання вивчення її морально-етичного, лінгвістичного, естетичного, емоційного, духовного аспектів.

Енергетичне поле у просторі біблійної комунікації - це вияв духовних сил, це внутрішній стан людини, духовне єство, шлях до пізнання Бога, піднесення душі до почуття Божественного. Єдиним методом пізнання трансцендентного світу є відчуття священного. У цьому аспекті слід зазначити, що будь-який зв'язок людини з Богом є енергетичним полем, у якому відбуваються процеси, пов'язані з прийняттям і перетворенням Божественної енергії. Сприймаючи цю енергію, людина очищається душею, духовно зростає, внутрішньо змінюється, набуває нових властивостей характеру, розуміє красу, гармонію, тобто сприймає навколишній світ як щось прекрасне, Божественне. Рух у її душі вимірюється тією енергією, яку посилає їй Бог. Божественне – це відчуття надзвичайної любові до Бога, шанування його і схиляння перед його образом. Бог – це найвища краса, святість, які простежуються у вияві священного. Божественна енергія наповнює душі людей світлом, вірою в Бога, його надприродну силу, надією на краще життя. Вона робить людину людиною. Пізнання істини Божої слід розглядати як процес еманации. Еманация – це витікання, випромінювання, виділення чогонебудь звідкись [Великий тлумачний словник, с. 263].

У науковій парадигмі процес еманациї розглядається нами як комунікативний процес, як обмін інформацією між людиною і Богом, як набуття нею Божественної енергії, як шлях до пізнання істини. Процес еманациї здійснюється не силою розуму людини, а шляхом відкриття знань Богом людині. Найвищий процес еманациї енергії з трансцендентного світу людина може передати ідеєю у вигляді сакральних і метафоричних образів.

Спираючись на визначення еманациї у науково-довідковій літературі формулюємо уточнене поняття *біблійної комунікації*. На нашу думку, біблійна комунікація – це комунікативний процес між вірянами і Богом як найвищою надприродною силою. Господь – Творець усього прекрасного на землі. У спілкуванні з ним людина досягає такого стану афекту, духовності, в якому людина відчуває божественну енергію, яка ним випромінюється, або чує його голос як, наприклад, Мойсей, Авраам та інші персонажі Біблії.

Енергетичний потенціал біблійної комунікації в біблійному дискурсі представлений опозицією з полюсами *добра і зла, любові і ненависті, краси і потворності, священного і профанного, реального і трансцендентного*. Лівобічна позиція бінарної структури виражається елементами *добро, любов, краса, священне, реальне*, які містять емоційну напругу і передають значення добра як найвищого блага; любові як внутрішнього, духовного потягу до Бога, краси як символу прекрасного; священного як божественної сили; реального як об'єктивно існуючої дійсності. І над усім панує Творець, його Божественна енергія передається віруючим, які вірять у його дива і надзвичайні справи: І виростив Господь Бог із землі всіляке дерево, приємне для ока і придатне для харчу, і **дерево життя** посеред раю, і **дерево пізнання добра і зла** [Буття: 2: 9]. Морально-етичний аспект релігійної комунікації знаходить своє вираження у заповідях Божих і простежується у наказових формах дієслів, попарно утворених і експресивно насичених: *відступися і вчиняй, шукай і наздоганяй, ухиляйся і чини: Відступися од зла і вчиняй добро; шукай миру і наздоганяй його!* [Псалтир: 33: 15]. Лівобічний компонент *зло* передає значення чогось поганого, недоброго, правобічний компонент, навпаки, актуалізується і виступає із значенням добра як найвищого блага: *Грішників переслідує зло, а праведникам надолужиться добром* [Притчі: 13: 21]; *Вона відплатить йому добром, а не злом* упродовж цілого життя

свого [Притчі: 31: 12]; Від плоду вуст [своїх] людина спізнає *добро*, а душа переступників закону – *зло* [Притчі: 12: 14]. Морально-етична категорія *добро – зло* представлена арсеналом лексичних опозиційних одиниць: 1) *добро – прокляття*: Можливо, зглянеться Господь на приниження моє, і поверне мені цього дня *добром* замість його *проклять* [Друга книга Царств: 16: 12]; 2) *добро – зло; любов – ненависть*: Віддячують мені за *добро злом*, за *любов мою – ненавистю* [Псалтир: 108: 5]; 3) *добро – зло; правда – неправда*: Ти схильний найбільше до *зла*, аніж на *добро*, більше *неправди*, аніж *правду* говориш [Псалтир: 51: 5]. Подвійна структура *добро – зло* являє собою багатоаспектний феномен, який сформував свою систему лексико-фразеологічних і граматичних значень.

Семантичні аспекти морально-етичної категорії *добро – зло* розкриваються в опозиційній моделі *праведники – грішники*: 1) віра в Бога, шлях до нього, його підтримка, випробування, послані Ним, – це життя праведника; 2) суд, нечестя і смерть – така стежка грішників, нечестивих: А тому не встоять *нечестиві* на суді, і *грішники* – в зібранні *праведних* [Псалтир: 1: 5]; Бо відає Господь шлях *праведних*, а стежка *нечестивих* загине [Псалтир: 1: 6]; А тому ходи *шляхом добрих*, і тримайся *стежок праведників*, Бо *праведний буде мешкати* на землі, і *досконалий житиме* на ній; А *лиходії будуть винищені* на землі, і *підступні викорінені* з неї [Притчі: 2: 20-22].

В опозиції *праведність – беззаконня* лівобічний компонент містить інформацію про дотримання чесними, справедливими людьми заповідей, моральних приписів якоїсь релігії, правобічний – виступає із значенням порушення правового порядку, законів, установлених у певному суспільстві, державі, в певну епоху [с. 42]: Коли буде проганяти їх Господь, Бог твій, від тебе, не говори в серці своєму, що за *праведність* мою привів мене Господь оволодіти землею цією, і що за *безчестя* народів цих Господь проганяє їх від тебе [Второзаконня: 9: 4]; *Не за праведність* твою і *не за правоту* серця твого простуєш ти успадкувати землю їхню; але за *безчестя* народів сих Господь, Бог твій, проганяє їх від тебе, і щоб дотриматися слова, котрим присягався Господь батькам твоїм Авраамові, Ісаакові та Якові [Повторення закону: 9: 5]. Мовно-зображального увиразнення набуває конструкція з дієслівною й іменниковою опозицією: Ти **полюбив** *праведність* і **зненавидів** *беззаконня*; а тому помазав

Тебе, Боже, Бог Твій єлеєм радості більше, аніж співучасників Твоїх [Псалтир: 44: 8]; *Ненавиджу неправду і гиду ю нею; а закона Твого люблю* [Псалтир: 118: 163].

Опозиції *прославляти – зневажати, благословляти – проклинати* розкривають аспекти морально-етичної категорії: хто прославляє Бога – будуть прославлені Ним, хто Його зневажає – будуть зневажені Ним: А тому ось, що говорить Господь, Бог Ізраїлів: Я сказав тоді: Дім твій і дім батька твого будуть ходити переді Мною навіки. Але тепер говорить Господь: Нехай не буде так; бо Я прославлю тих, що прославляють Мене, а ті, що зневажають Мене, будуть зневажені [Перша книга Царств: 2: 30]; Вони поклали собі скинути його з висоти, радіють в облуді; **устами благословляють, а в серці своєму проклинають** [Псалтир: 61: 5].

У певному контексті іменникові й дієслівні опозиції *благословенням – вустами; праведники – лиходії; підноситися – руйнуватися* увиразнюють текст, роблять його емоційно-насиченим, надають висловленню узагальненого змісту: **Благословенням праведних підноситься місто, а вустами лиходіїв руйнуються** [Притчі: 11: 11]; *нечестиві – праведники; зламані будуть руки – підтримувати буде Господь*: Бо **зламані будуть руки нечестивих, а праведників Господь підтримує** [Псалтир: 36: 17]; *лиходії – праведники; жезл – жереб*: Бо не залишить [Господь] **жезла лиходіїв над жеребом праведних**, щоб *праведні* не простягли рук своїх до беззаконня [Псалтир: 124: 31]; *лиходії – праведники; насміхатися – дарувати приязнь; ті, котрі блюзнять – сумирні*: Прокляття Господнє на домі *лиходія*, а житло *праведного* Він благословляє. Якщо **над тими, котрі блюзнять**, Він **насміхається**, то **сумирним дарує приязнь** [Притчі: 3: 33 – 34].

Дидактичні настанови простежуються в афористичних висловах: **Незначне у праведника краще багатства багатьох нечестивих** [Псалтир: 36: 16]; *Стежка праведних – мов світло осяйне, котре все яснішає до повноти дня. А шлях беззаконних – мов пітьма*; вони не відають, де спіткнуться [Притчі: 4: 18-19]; *Праця праведного – на життя, а успіх лиходія – на гріх. Хто береже повчання, той на шляху до життя; а той, що відкидає викриття, – блукає* [Притчі: 10: 16-17]; *Добрий розум приносить втіху; а шлях лиходіїв жорстокий* [Притчі: 13: 16]; *Праведність підносить народ, а беззаконня – ганьба народів* [Притчі: 14: 34];

Коли тішаються *праведники* – велика слава; та коли підносяться *лиходії*, люди ховаються [Притчі: 28: 12].

Семантичні аспекти морально-етичної категорії розкриваються у моделях прикметникового типу – опозиціях з протилежною якісною ознакою: *добра* людина – *підступна* людина; *добročинна* дружина – *зганьблена* дружина; *мудра* дружина – *нерозумна* дружина; *зрадливий* посланець – *вірний* посланець; уста *правдиві* – *брехливий* язик; уста *мудрих* – серце *безглуздох*; серце *розумного* – уста *безглуздох*; *мудрий* син – *безглузда* людина: **Добрий здобуває прихильність** від Господа; а *людину підступну* Він **осудить** [Притчі: 12: 21]; *Добročинна* дружина – **вінець** для чоловіка свого; а *зганьблена* – мовби **гниль** у його кістках [Притчі: 12: 4]; *Зрадливий* посланець попадає в **бїду**, а *вірний* посланець – **рятунок** [Притчі: 13: 18]; *Мудра* дружина **дасть раду** своєму домові, а *нерозумна* **зруйнує** його своїми руками [Притчі: 14: 1]; Серце *розумного* шукає **знання**, а уста *безглуздох* **глупоту** споживають [Притчі: 15: 14]; *Мудрий* син приносить радість **батькові**, а *безглузда* людина нехтує **матір'ю** своєю [Притчі: 15: 20]. У певному контексті подані структури доповнюються дієслівною й іменниковою опозицією: *здобути прихильність* – *осудити*; *дати раду* – *зруйнувати*; *вінець* – *гниль*; *бїда* – *рятунок*; *знання* – *глупота*; *батько* – *мати*. Стилістичного увиразнення набувають конструкції, у складі яких є прислівникова опозиція з часовою семантикою: Уста *правдиві* **вічно** будуть, а *брехливий* язик – тільки **на мить** [Притчі: 12: 19].

Бінарні моделі ускладнюються: 1) іменниковою опозицією з компонентів *підступ* – *радість*, *злочинці* – *миротворці*; *правда* – *підступ*, *праведні* – *лиходії*; *правда* – *безчестя*, *бездоганний* – *грішник*; *невігласи* – *розважливі*; *глупота* – *знання*; *терплячий* – *дратівливий*; *розум* – *глупство*: **Підступ** – у серці *злочинців*, а **радість** – у *миротворців* [Притчі: 12: 20]; Помисли *праведних* – **правда**, а заміри *лиходіїв* – **підступ** [Притчі: 12: 5]; **Правда** береже *бездоганного*, а *грішника* нищить **безчестя** [Притчі: 13: 6]; *Невігласи* дістають у спадок собі *глупоту*; а *розважливі* *знанням* **коронуються** [Притчі: 14: 18]; У *терплячої* людини **багато розуму**, а *дратівливий* **виповідає глупство** [Притчі: 14: 29]; 2) прикметниковою і дієслівною опозицією: *рука старанних* – *лінива*, *панувати* – *бути під даниною*; *розважливий* – *безглуздий*; *діяти розумно* – *показувати глупоту*; *туга* на серці

(іменник) – *добре* серце; *пригноблювати* – *звеселяти*: *Рука старанних буде панувати*, а *лінива буде під даниною* [Притчі: 12: 24]; *Кожний розважливий діє розумно*, а *безглуздий глупоту показує* [Притчі: 13: 17]; *Туга на серці* людини *пригноблює* її, а *добре серце звеселює* її [Притчі: 12: 25].

Тричленні структури ускладнюються іменниковою, прикметниковою (субстантивация) і дієслівною опозицією: 1) *правда – нечестя, чистий – лиходій, спрямувати шлях – загинути*: **Правда чистого спрямує шлях** його, а *лиходій од нечестя свого загине* [Притчі: 11: 5]; 2) *правда – беззаконня; чисті душею – беззаконні; врятувати – упіймати*: **Правда чистих душею врятує** їх, а *беззаконні будуть упіймані беззаконням* своїм [Притчі: 11: 6]; 3) іменниковою опозицією й опозицією з субстантивованими словами: *мудрість – глупство; розумний – нерозважливий; пізнання – облуда*: *Мудрість розумного – пізнання шляху* свого, а *глупство нерозважливих облуда* [Притчі: 14: 8]; 4) іменниковою і дієслівною опозицією: *мудрий – шалений; дослухатися – не сприймати; повчання – викриття*: *Мудрий син [дослухається] повчань батька*, а *шалений не сприймає викриття* [Притчі: 13: 1]; 5) іменниковою опозицією: *вінець – глупота; мудрий – невіглас; багатство – глупство*: *Вінець мудрих – багатство* їхнє, а *глупота невігласів – глупство* є [Притчі: 14: 24].

У певному контексті прикметникові антоніми *добре – лихе, добре – непривабливе, погане – добре, добре – зле*, виражаючи якісну ознаку, субстантивуються й утворюють опозицію, насичену додатковими відношеннями: І сказав цар Ізраїлів Йосафатові: Чи не казав я тобі, що він не пророкує про мене *доброго*, а тільки *лихе*? [Третя книга Царств: 22: 18]; І сказала служниця твоя: Нехай буде слово володаря мого, царя, втіхою для мене; бо володар мій цар, як Ангел Божий, і може вислухати й *добре*, і *непривабливе* тобою [Друга книга Царств: 14: 17]; Мені зараз вісімдесят літ, чи відрізню *добре* від *недоброго*? [Друга книга Царств: 19: 35]; То витвори служникові Твоєму серце розумне, щоб судити народ Твій, і відрізнити, що *добре*, а що *зле*, тому що хто може урядувати над цим численним народом Твоїм? [Третя книга Царств: 3: 91].

Морально-етичний аспект релігійної комунікації представлений емоційною опозицією *любов/ненависть*, яка репрезентується новотворами *зненавидів ненавистю; ненависть, якою зненавидів*, які опозиційно протиставляються

компонентів *ненависть* *сильніша* *любви*, *котру* *мав* *до* *неї*. Актуалізується правобічний компонент із значенням ворожого ставлення до дівчини: Потім *зненавидів* її Амнон найглибшою *ненавистю*, аж так, що *ненависть*, *якою* *він* *зненавидів* її, *була* *сильніша* *любви*, *котру* *мав* *до* *неї*. І сказав їй Амнон: Підведися і йди [Друга книга Царств: 13: 15]. У трансформованій моделі *ненависть* – *любов* актуалізується правобічний компонент як переважання сильних почуттів над ворожістю, неприхильністю: *Ненависть* збуджує розбрат, але *любов* покриває всі гріхи [Притчі: 10: 12].

У певних синтаксичних конструкціях (складнопідрядні речення з підрядним означальним) антонімічні пари *любити* – *ненавидіти* утворюють дієслівну опозицію з повторами в головній і підрядній частинах: Ти *любиши* тих, хто *ненавидить* тебе, і *ненавидиши* тих, хто *любить* тебе... [Друга книга Царств: 19: 61]; І виступив назустріч йому ясновидець Єгу, син Ханані, і сказав до царя Йосафата: Чи [слід] було тобі допомагати лихому і *любити* тих, хто *ненавидить* Господа? За це на тебе гнів від Господа [2 хроніки: 19: 2]; Хто *любить* повчання, той *любить* знання; а хто *ненавидить* викриття, той невіглас [Притчі: 12: 1].

Емоційно-оцінний аспект релігійної комунікації розкривається в бінарних опозиціях *радість* – *плач*: лівосторонній компонент насичений словами з емоційним забарвленням, містить значення задоволення, втіхи. Правосторонній компонент поширюється лексемами акустичного враження: І не міг народ відрізнити *вигуків* *радоців* од *крику* *від* *плачу* народу, бо народ вельми вигукував, а гомін чути було далеко [Перша книга Ездри: 3: 13]. У подвійній структурі *плач* – *радість* актуалізується слово *радість* як інформація про гнів Бога на мить, а добра воля Його на все життя; поняття *радість* асоціюються з часовим поняттям – *світло*, *ранок*; *вечір*, *ніч* – з плачем як горем на короткий час: Бо на мить гнів Його, і на [все] життя добра воля Його, *увечері* *приходить* **плач**, а *на* *ранок* – **радість** [Псалтир: 29: 6]. Емоційно-оцінного забарвлення набувають опозиційні компоненти *сіяти в сльозах* – *жати з радістю*; *нести мірку насіння з плачем* – *нести снопи з радістю*: Ті, що *сіяли в сльозах*, *будуть жати з радістю* [Псалтир: 125: 5]; Той, що *з плачем* *ніс мірку насіння*, *повернеться з радістю*, *несучи снопи свої* [Псалтир: 125: 6].

У бінарній моделі *священне – несвященне, чисте – нечисте* лівосторонній компонент містить значення священного як божественної сили; чистого як позбавленого гріха (скверни), угодного Богові: Щоб ви могли вирізняти *священне* від *несвященного* і *нечисте* від *чистого* [Левіт: 10: 10]; Вирізняйте скотину *чисту* від *нечистої* і птаха *чисту* від *нечистої*, і не опоганюйте душ ваших скотиною і птахою, і всім, що плазує по землі, що вирізняв Я, як *нечисте* [Левіт: 20: 25].

Дидактична мета розкривається у тексті, головну роль у якому відіграють опозитивні структури *ані бідних – ані багатих, багатий - бідний (убогий)*. Компоненти цих побудов поширюються однорідними додатками *із тліну, із смітників*, однорідними присудками *підносить, підіймає*. Автор порушує морально-етичну проблему перемоги добра над злом, бідності над багатством: Із тліну підіймає Він *бідного*, із смітників підносить *убогого*, аби посадовити з **вельможами**, і престола слави дасть їм у спадок; бо у Господа підвалини землі, і Він світ на них поставив [Перша книга Царств: 2: 8]; Але Він не дивиться на обличчя князів і не надає перевагу скорше *багатому*, аніж *бідному*, тому що всі вони – витвір рук Його [Книга Іова: 34: 19].

У релігійному тексті автор засуджує війну і вказує на її протиприродну сутність. Семантичний простір подвійної структури *кров війни – мирна пора* поширюється мовно-зображальними засобами: епітетами, метафорами: А також ти відаєш, що вчинив мені Йоав, син Церуїн, як учинив він з двома старшинами війська ізраїльського, з Авнером, Неровим сином, та з Амасою, сином Єтеровим, як умертвив він їх, і пролив *кров війни о мирній порі*, закривавивши *кров'ю війни* свого пояса на стегнах своїх і взуття на ногах своїх [Третя книга Царств: 2: 5]. Опозиція *війна – мир* представлена антонімічними відношеннями: ті, що ненавидять мир – ті, які прагнуть до миру: Довго жила душа моя з тими, що *ненавидять мир*. А я **мирний**: та лише озвуся, вони – за **війну** [Псалтир: 119: 6-7].

Енергетичне поле у просторі релігійної комунікації представлене опозицією *вогонь – вода*: У **стовпі хмарини** Ти проводив їх *удень*, і в **стовпі вогню** – *уночі*, щоб освітлювати їм дорогу, котрою мали йти [Книга Неємії: 9: 12]. Семантичне поле антонімічних компонентів поширюється: 1) прислівниковою опозицією з часових понять: *удень – уночі*; 2) мовно-зображальними засобами: метафорами,

епітетами: *стовп хмарини – стовп вогню; очищувальна вода*; 3) фразеологізмами: *крізь вогонь і воду*: Ти визначив людині їхати верхи на голові нашій. Ми йшли *крізь вогонь і воду*, але Ти вивів нас на багату місцину [Псалтир: 65: 12]; І все, що проходить через *вогонь*, проведіть через *вогонь*, щоб воно очистилося, а, крім того, ще й очищувальною *водою* треба очистити; а все, що не проходить через *вогонь*, проведіть через *воду* [Числа: 31: 23].

Естетичний аспект релігійної комунікації виявляється в утвердженні Божої краси на Землі і на небі і розкривається: 1) у метафоризації: *джерела розверзлися; вікна небесні прочинилися*; 2) епітетизації: *джерела безодні; велика безодня – вікна небесні; родюча земля – роса небесна, благословення небесні – благословення безодні*: На шістсотім році Ноевого життя, другого місяця, сімнадцятого дня місяця, у сей день *розверзлися всі джерела великої безодні, і вікна небесні прочинилися* [Буття: 7: 11]; Нехай же дасть тобі Бог від *роси небесної і від родючої землі*, і багато хліба і вина [Буття: 27: 28]; Від Бога батька твого, [котрий] хай поможе тобі, і від Всемогутнього, який нехай благословить тебе *благословеннями небесними згори, благословеннями безодні, яка лежить унизу, благословеннями сосків і утроби* [Буття: 49: 25]. Семантичне значення простору притаманне бінарній опозиції *згори – унизу*. Атрибутивні відношення поширюють дихотомічну структуру *джерела безодні – вікна небесні, роса небесна – родюча земля*. Естетичний аспект релігійної комунікації розкривається в бінарній структурі *гори – пагорби*, яка представлена лексемами: *благословення – краса*: Благословеннями батька твого, котрі переважають благословення *гір* одвічних і *красу пагорбів* споконвічних [Числа: 35: 34].

Релігійний текст має багатшарову структуру, відзначається полісемією, метафоризацією, насичений фразеологізмами, афористичними висловами, має складну синтаксичну організацію, містить текстові зауваження й узагальнення.

1.3. Філософський зміст афористичних висловів у Книзі Екклесіаста

Сьогодні в Україні в умовах соціального оновлення і державотворення передбачається утвердження нового мислення, здатного охопити глобальні й загальнолюдські проблеми, забезпечити їхнє гуманістичне вирішення. З цього погляду посилюється роль філософського пізнання як способу всебічного охоплення дійсності, проникнення в її глибинний смисл і зміст. Світ

філософської думки складався, формувався і розвивався протягом тисячоліть, він має свою специфічну і досить складну мову, свою систему понять, включаючи велику кількість різних ідей, які розроблялись мислителями різних епох і різних народів.

Книга Екклезіаста написана людиною, яка була і філософом, і поетом. Свої думки виражав досить складно, обгортаючи філософські ідеї у тканину поетичних образів, порівнянь, алегорій. Це проповідь мудреця, який шукає відповіді на загальнолюдські одвічні питання, навчає сучасників вірі у Бога, у його надприродну силу, заповідає їм жити за його законами.

Книга Екклесіаста була написана у III ст. до н. е. і вже через століття фактично отримала визнання як «священне писання». Грецьке слово «Екклесіаст» походить від «екклесія» – «Церква», що означає «церковний проповідник». Єврейською мовою книга називається «Когелет», від «кагал» – збірник. Тож ця книга є збіркою церковного проповідника.

Серед бінарних моделей біблійної комунікації в Книзі Екклесіаста найпоширенішою є філософська модель *мудрість – глупота*. Автор акцентує увагу на понятті *мудрості* як глибокому знанні, що переважає над безглуздям і відсутністю розуму в людини [28, с. 413]. Серед цих структур поширеною є іменникова опозиція: *Задумав я в серці своєму вином оживляти своє тіло, і провадити мудрістю серце своє, і що буду держатись глупоти, аж поки побачу, що ж добре для людських синів, що робили б під небом за короткого часу свого життя* [Еккл.: 2: 3].

В антонімічній парі *світло – темрява* домінує перший компонент із значенням випромінювання світлої енергії та життєвої мудрості, а другий компонент вживається в протилежному значенні [Вел.тлумач 28, с.789]: *І я побачив, що є перевага у мудрості над глупотою, як є перевага у світла над темрявою* [Еккл.: 2: 13]. Автор розкриває семантичні аспекти філософської категорії, зазначаючи, що мудрість сильніша за глупоту.

В іменниковій опозиції *початок – кінець* переважає перший компонент із значенням вихідного пункту [28, с. 710], другий – з протилежним значенням [28, с. 398]: *Усе Він прегарним зробив свого часу, і вічність поклав їм у серце, хоч не розуміє людина тих діл, що Бог учинив, від початку та аж*

до кінця [Еккл.: 3: 11]. У лівобічній позиції іменник виражений формою родового відмінка однини з прийменником, у правобічній – аналогічною.

Семантичний діапазон компонентів *суд* – *беззаконня* та *правда* – *неправда* насичений значенням *суду* як покарання, розправи [28, с. 839] та *беззаконня* як порушення правового порядку, законів, установлених у певному суспільстві, державі, в певну епоху; *правда* як істина [28, с. 711] і *неправда* як те, що суперечить істині [28, с. 550]: *І я бачив під сонцем іще: місце суду, а в нім беззаконня, і місце правди, у ньому ж неправда* [Еккл.: 3: 16].

У лівобічній позиції іменники *суд* і *правда* виражені родовою формою відмінка однини, у правобічній – *беззаконня* та *неправда* – називним відмінком. Автор вживає оксиморон – стилістичний засіб, у якому свідомо поєднуються протилежні за змістом поняття, щоб разом вони створили нове поняття, тобто акцентує увагу читача на законах, установлених державою, і водночас на фактах порушення цих постанов. Філософська комунікація представлена опозицією *життя* – *смерть*: *Добре ім'я краще від дорогої масті, а день смерти людини від дня її вродження!* [Еккл.: 7: 11]. Цей вислів містить узагальнений зміст.

Емоційну модель утворюють компоненти *смуток* – *сміх*. Перший компонент вживається із значенням важкого настрою, а другий – як вияв радості, задоволення [28, с. 813]: *Кращий смуток від сміху, бо при обличчі сумнім добре серце!* [Еккл.: 7: 3]. На думку Екклезіаста, добре серце має зажурина людина, тому й надається перевага першому компоненту.

В опозиції *жалоба* – *веселощі* домінує значення суму, туги, печалі, а значення радісного настрою, безтурботності виражає другий компонент [28, с. 105]. Протиставного значення висловлюванню надають прикметникові опозиції *мудрих* – *безглуздох* з компонентом *серце*: *серце мудрих* – *серце безглуздох*. Ці антонімічні пари розширюють текст, доповнюючи його компонентом *дім* з протиставним значенням: *у домі жалоби*; *у домі веселощів*, у такий спосіб увиразнюючи його та надаючи йому експресивного забарвлення: *Серце мудрих у домі жалоби, а серце безглуздох у домі веселощів* [Еккл.: 7: 4]. Емоційну модель утворює

антонімічна пара *любов – ненависть*, у якій переважає перший компонент із значенням почуття глибокої сердечної прихильності до Бога [28, с.456], правобічний компонент вживається із значенням великої ворожості й ненависті [28, с.546]: *Ото ж бо все це я до серця свого взяв, і бачило серце моє все оце, що праведні й мудрі та їхні учинки у Божій руці, так само любов чи ненависть: Людина не знає нічого, що є перед нею!* [Еккл.: 9: 1].

Аспекти морально-етичної категорії розкриваються в бінарній моделі, представленій іменниками *праведники – грішники*. Перший компонент вживається із значенням «той, хто дотримується заповідей, приписів релігії; безгрішний» [28, с. 711], другий – містить значення «той, хто має гріхи, грішить» [28, с. 216]: *Однакове всім випадає: праведному і безбожному, доброму й чистому та нечистому, і тому, хто жертву приносить, і тому, хто жертви не приносить, як праведникові, так і грішникові, тому, хто клянеться, як і тому, хто клятви боїться* [Еккл.: 9: 2]. Іменникову опозицію утворюють компоненти *південь – північ* із значенням двох сторін світу: *Коли переповняться хмари дощем, то виллють на землю його. А коли деревина на південь впаде чи на північ, залишиться на місці, куди деревина впаде* [Еккл.: 11: 3]. Поданий вислів містить узагальнений зміст і є одним з видів релігійної християнської комунікації – прогностично-віщувальної.

Досить поширеною є прикметникова опозиція, у якій *великий* [28, с. 100] означає значний за кількістю на противагу *дрібний* [28, с. 267] із значенням малої кількості: *А худоби великої та худоби дрібної було в мене більше, ніж у всіх, що в Єрусалимі до мене були!* [Еккл.: 2: 7]. Прикметники «великий» і «дрібний» виражені формами родового відмінка.

Експресивного характеру набуває антонімічна пара *справедливий – несправедливий* із значенням «той, який діє на підставі об'єктивних фактів, позбавлений упередження» [28, с. 852] у першому компоненті та із значенням «той, який діє не за правилами справедливості, суперечить їй» [28, с. 554] – у другому: *Я сказав був у серці своєму: Судитиме Бог справедливого й несправедливого, бо для кожної справи є час, і на всяке там діло* [Еккл.: 3: 17]. Автор попереджає про неминучий Суд Божий, якого ніхто не уникне: ані праведний, ані грішний.

Семантичні аспекти морально-етичної категорії представлені прикметниковими опозиціями *добрий – злий*. Актуалізується компонент «добрий» із значенням доброзичливий, привітний, лагідний у взаєминах [28, с. 254], а компонент «злий» із значенням недоброзичливості [28, с. 234]: *За доброго дня користай із добра, за злого ж розважуй: Одне й друге вчинив Бог на те, щоб людина нічого по собі не знайшла!* [Еккл.: 7: 14]. Особливості повчальної комунікації розкриваються в аспектах морально-етичної категорії *добро – зло*.

Актуалізується бінарна структура *праведний – безбожний, чистий – нечистий*: *Однакове всім випадає: праведному і безбожному, доброму й чистому та нечистому, і тому, хто жертву приносить, і тому, хто жертви не приносить, як праведникові, так і грішникові, тому, хто клянеться, як і тому, хто клятви боїться* [Еккл.: 9: 21]. Мудрець розкриває семантичні аспекти морально-етичної категорії, висловлює думку про те, що всі предстануть перед Судом Божим. Зміст висловлювання є експресивно насиченим, оскільки в ньому вживаються антонімічні пари з іменників, прикметників та дієслів з градуальним значенням.

У Книзі Екклезіаста опозиція репрезентована прислівниками на позначення: а) просторових понять: *праворуч – ліворуч: Серце мудрого тягне праворуч, а серце безумного ліворуч* [Еккл.: 10: 2]; б) часових: *ні вдень – ні вночі: Коли я поклав своє серце, щоб мудрість пізнати, і побачити чин, що діється він на землі, бо ні вдень ні вночі сну не бачить людина своїми очима* [Еккл.: 8: 16].

Стилістичної якості набувають висловлювання, у яких вживаються:

а) дієслівні та прислівникові опозиції. Дієслова *підійматися – спускатися* означають рух вгору [28, с. 665] і переміщення зверху вниз [28, с.827]. Прислівники позначають протилежні напрямки: *Хто те знає, чи дух людських синів підіймається вгору, і чи спускається вниз до землі дух скотини?* [Еккл.: 3: 21];

б) прикметникові та дієслівні пари. Прикметники *мертвий – живий* містять значення «той, що позбавлений ознак життя» [28, с. 472], і «той, що існує» [28, с. 300]. Дієслова *вмирати – жити* означають протилежні поняття: *І я похвалив тих мертвих, що давно повмирали, більш від живих, що живуть дотепер* [Еккл.: 4: 2];

в) антоніми з прикметників та іменників: *Ліпший убогий та мудрий юнак, аніж цар старий та нерозумний, що вже осторог не приймає* [Еккл.: 4: 13].

Книга Екклезіаста вчить людину мудрості, світлу й розуму, вказує на те, що перевага мудрості перед глупотою така ж, як перевага світла над пільмою. З цього погляду семантичне поле опозиційних компонентів *мудрість, розум – безум, глупота* поширюється дієслівною семантикою: *спізнати мудрість – пізнати безум та глупоту; підкорятися мудрості – притримуватися глупоти; дізнатися, дослідити і знайти мудрість та розум – спізнати облудність глупоти, невігластва і безуму: I віддав я серце на те, щоб спізнати мудрість і пізнати безум та глупоту; спізнав, що це також – знемога духу* [Еккл.:]; *Надумав я в серці моєму втішати вином тіло моє, і в той час, коли серце моє підкорялося мудрості, притримуватися глупоти, аж доки не побачу, що добре для синів людських, що мусли б вони чинити під небом у нетривалі дні свого життя* [Еккл.: 2 : 3]; *I побачив я, що перевага мудрости перед глупотою така ж, як перевага світла перед пільмою* [Еккл.: 2 : 13]; *Навернувся я серцем своїм до того, щоб дізнатися, дослідити і знайти мудрість та розум, і спізнати облудність глупоти, невігластва і безуму* [Еккл.: 7: 25].

Прикметникові антоніми *мудрий – безглуздий* утворюють двочленні протиставні структури з домінантною ознакою *мудрий* у першому компоненті: *У мудрого очі його – у голові його, а безглуздий ходить в пільмі* [Еккл.: 2 : 14]; *Пригнічуючи інших, мудрий стає безглуздим, і дарунки псують серце* [Еккл.: 7: 7].

У бінарній структурі *мертвий – живий* актуалізується перший компонент: *I похвалив я мертвих, котрі давно померли, більше живих, аніж тих, що живуть донині* [Еккл.: 4 : 2]. Семантичний простір компонентів-опозитів *живий – мертвий* поширюється атрибутивними відношеннями: *живий пес – мертвий лев: Хто перебуває серед живих, у того ще є надія, бо навіть псові живому ліше, аніж мертвому левові* [Еккл.: 9: 4].

Модальної семантики (значення заперечення) надають компонентам *живий – мертвий* дієслова з часткою *не*: *знають – не знають*; займенник нічогісінько з часткою *ні*. Емоційну напругу передають іменники з абстрактним значенням *пам'ять, забуття*: *Живі знають, що помруть, а мертві нічогісінько не знають, і вже немає їм заплати, тому що пам'ять про них у забутті* [Еккл.: 9: 5].

Книга Екклезіаста навчає людину сумніватися в собі, але ніколи не сумніватися в Богові. Бог прощає, милує, але й карає: *І сказав я в серці своєму: Праведного і лиходія судитиме Бог; тому що час для всякої речі, і суд над усяким ділом там* [Еккл: 3 : 17].

Бінарна модель лиходії – праведники насичена підсумковими сентенціями на зразок «марнота усе»: *Є також ось така марнота на землі: праведників наздоганяє те, на що заслуговували б вчинки лиходіїв, а з лиходіями трапляється те, на що заслуговували б діяння праведників. І я сказав: і оце – марнота!* [Еккл: 8 : 14].

Узагальненого змісту набуває поданий нижче вислів, який можна вважати афоризмом: *Усьому і всім одне: одна доля праведникові і лиходієві, доброму і [злому], чистому і нечистому, тому, що приносить пожертву, і тому, що не приносить пожертви; як добродійному, так само й грішникові, як присягальникові, так само й тому, що боїться присяги* [Еккл: 9 : 2].

Компоненти *праведник – лиходій* поширюються за допомогою антонімічних відношень: 1) між дієсловами: *праведник гине – лиходій живе*; 2) іменниковою опозицією: *праведник гине у праведності – лиходій живе у безчесті: Усього надивився я за дні мої марнотні: праведник гине у праведності своїй, лиходій живе довго в безчесті своєму* [Еккл: 7 : 15].

Людина завжди відчувала себе частинкою Всесвіту, жила в гармонії з природою, вважала її одухотвореною істотою. Її праця на Землі була невтомною, щоденною. Людина працювала вдень і вночі. Досить поширеними є опозитивні структури *вдень – вночі*: *Коли я навернув моє серце до того, аби пізнати мудрість і оглянути справи, котрі кояться на землі, і серед яких [людина] ні вдень, ані вночі не відає сну* [Еккл: 8 : 16]. Змістовий простір опозитивної моделі *вдень – вночі* набуває заперечного значення: *ні вдень, ані вночі*.

Антонімічні пари *уранці – увечері* утворюють прислівникову опозицію з часових понять: *Уранці сій насіння твоє і увечері не давай спочину руці твоїй; тому що ти не відаєш, чи перше, чи друге буде удачніше, або перше і друге матиме успіх* [Еккл: 11: 6].

Циклічний рух по колу – це своєрідна життєва спіраль, яка починає свій рух з одвічного джерела, стежки, отчого дому, великої чи малої справи і яка завершує

його поверненням до своїх витоків, але у новій якості. З цього погляду поняття *простору* набуває символічного значення. Просторові відношення виражають компоненти *південь – північ*: *Лине вітер на південь, і звертає на північ, крутиться у крутливому леті своєму, і повертається вітер до витоків своїх* [Еккл: 1: 6]. *Коли хмарини будуть уповні, то вони проливаються на землю дощем; і якщо впаде дерево на південь чи на північ, то воно там-таки й залишиться, куди впаде* [Еккл: 11: 3].

Узагальненого змісту набувають компоненти *дух людський і дух тварин* у контексті антонімічних пар *вгору – вниз; здійматися – сходити*: *Хто знає: чи здіймається вгору дух людський, і чи дух тварин сходить донизу, в землю?* [Еккл: 3: 21]. Перший компонент *хто знає* містить інформацію у вигляді запитання, семантика дієслова *знати* означає процес мислення. У такий спосіб експресія вислову посилюється.

Дихотомія слів *серце мудрого – серце гупака* знаходить своє вираження у контексті прислівникових антонімів *праворуч – ліворуч*: *Серце мудрого – праворуч нього, а серце гупака – ліворуч* [Еккл.: 10: 2]. Книга вчить людину, що Бог знає всі таємниці, всі помисли людські, добрі чи злі, і кожну справу він приведе на суд, і все таємне стане відомим: *Бо кожну справу Бог приведе на суд, і все таємне, чи добре воно, а чи лихе* [Еккл: 12: 14]. Людська доля теж визначена Богом, і коли людина живе у парі – то це щастя її: *Двом краще, аніж одному; тому що в них є гарна винагорода за їхню працю* [Еккл: 4: 9]; *Бо, якщо впаде один, то другий підніме товариша свого. Але горе одному, коли впаде, а другого немає, котрий підняв би його* [Еккл: 4: 10].

Дихотомічна модель *початок – кінець* містить інформацію про прагнення людини пізнати Бога як найвищу надприродну силу, пізнати світ, збагнути його упорядкованість і красу: *Усе витворив Він прекрасним у свій час, і поклав мир у серце їхнє, хоч людина не може осягнути справ, котрі Бог звершує, від початку до кінця* [Еккл: 3:11]. У створеному Богом світі повинна панувати справедливість і правда, але в історії людських стосунків виникають суперечності, які простежуються в бінарних моделях *суд – беззаконня, правда – неправда*: *А ще бачив я під сонцем: місце суду, а там беззаконня, місце правди, а там неправда* [Еккл: 3: 16].

Досить своєрідними й стилістично вагомими є метафоризовані сполуки в антонімічних опозиціях:

1) дім плачу – дім бенкету: *Краще ходити в дім плачу за померлим, аніж ходити в дім бенкету, бо такий кінець кожної людини, і живий прикладе [оце] до свого серця [Еккл: 7: 2]; Серце мудрих – у домі плачу; а серце нерозумних – у домі веселощів [Еккл: 7: 4];*

2) за днів благополуччя – за днів лиха: *За днів благополуччя користуйся добром, а за днів лиха будь розважливим; те і те учинив Бог для того, щоб людина нічого не могла сказати супроти Нього [Еккл: 7: 14].*

Іменникову опозицію утворюють антоніми *смуток – сміх, горе – радість: Смуток кращий від сміху; тому що в печалі лиця серце стає добрим [Еккл: 7: 3]; Серце знає горе душі своєї, і в радість його не втручається чужий [Притчі: 14: 10]; [Іноді] й від сміху болить серце, і закінчення радості – смуток [Притчі: 14: 13];*

любов – ненависть: До всього цього я навернув серце моє, щоб досягнути, що праведні і мудрі та діяння їхні – в руці Божій, і що людина ні любови, ані ненависти не відає у всьому тому, що перед нею [Еккл: 9: 1]. І любов їхня, і ненависть їхня, і ревності їхні вже пощезли, і вже немає їм частки навіки ні в чому, що чиниться під сонцем [Еккл: 9 : 6].

У певному контексті іменники утворюють антонімічні пари: *звинувачення – пісні: Краще слухати звинувачення від мудрого, аніж слухати пісні гупаків [Еккл: 7: 5].* Антонімічну пару утворюють прислівники *мало – багато* із стилістичним увиразненням: епітетною конструкцією *солодкий сон: Солодкий сон трудівника, чи мало, а чи багато він з'їсть; але перенасичення багатого не дає йому заснути [Еккл: 5 : 11].* Семантичне переосмислення і стилістична якість притаманна двочленним структурам *раби на конях – князі піші, значна висота – низина*, у яких компоненти виражають антонімічні відношення у певному контексті: *Невігластво постає на значній висоті, а багаті сидять низько [Еккл: 10: 6]; Бачив я рабів на конях, а князів піших, що ходили, як раби – пішки [Еккл: 10: 7].*

Мові цього твору властива афористичність: *Краще відверте викриття, аніж утаємничена любов [Притчі: 27 : 5]; Хто пильнує уста свої, той береже*

душу свою; а хто губи свої розпускає, тому горе [Притчі: 13: 3]; *Душа ледаря бажає, але марно; а душа старанних насититься* [Притчі: 13: 4]; *Де немає волів, [там] ясла чисті; але набутку багато від сили волів* [Притчі: 14: 4]; *Розпусник шукає мудрости і не знаходить; а для розумного пізнання легке* [Притчі: 14: 6]; *Мудрість спочине в серці розумного і серед безглуздох нагадає про себе* [Притчі: 14: 33]; *Язик мудрих повідує добрі знання, а уста безглуздох вирікають глупоту* [Притчі: 15: 2]; *Безглуздий нехтує повчанням батька свого; а хто зважає на докір, той розумний* [Притчі: 15: 5]; *Глупство – радість для безглуздого, а людина розумна вибирає добру торованку* [Притчі: 15: 21]; *Ледачий не смажить своєї дичини; а майно людини старанної вельми вартісне* [Притчі: 12 : 27]; *Від усілякої праці є прибуток, а від марнослів'я тільки втрата* [Притчі: 14 : 23]; *Помисли старанного прагнуть достатку, а квапливий зазнає збитків* [Притчі: 21: 5]; *Надія, що довго не справджується, притлумлює серце, а справджене бажання – [мов] дерево життя* [Притчі: 13: 12]; *Хто обробляє землю свою, той буде насичуватися хлібом, а хто бере приклад з ледачих, той насититься убогістю* [Притчі: 28: 19]; *Цар правосуддям утверджує землю, а той, що полюбляє дарунки, спустошує її* [Притчі: 29 : 4]; *Сумирна відповідь відвертає гнів, а образливе слово викликає лють* [Притчі: 15: 1]; *Хто нехтує словом, той завдає собі шкоди; а хто боїться заповіді, – тому буде нагорода* [Притчі: 13 :13]; *Убогість і сором тому, хто відкидає повчання; а хто дотримується настанов, буде в пошані* [Притчі: 13: 18].

Складні синтаксичні єдності (надфразні) підсумовуються або починаються, беруться в кільце певним висловом узагальненого змісту: *Усьому свій час, і час кожної речі під небом* [Еккл: 3: 1]; *Час народжуватися і час помирати; час насаджувати і час виривати посаджене* [Еккл: 3: 2]; *Час убивати і час уздоровлювати; час руйнувати і час будувати* [Еккл: 3: 3]; *Час плакати і час сміятися; час журитися і час танцювати* [Еккл: 3: 4]; *Час розкидати каміння і час визбирувати каміння; час обнімати, і час ухилятися від обіймів* [Еккл: 3: 5]; *Час шукати і час втрачати; час зберігати і час розкидати* [Еккл: 3: 6]; *Час роздирати і час зашивати; час мовчати, і час говорити* [Еккл: 3: 7]; *Час любити і час ненавидіти; час війні і час миру* [Еккл: 3: 8]. Відродження

української державності і національної культури – це час збирати каміння, громадити розкидане віками.

У Книзі Екклезіаста основним видом біблійної комунікації є філософський. Книга Екклесіаста вчить людину мудрості, світлу й розуму, вказує на те, що перевага мудрості перед глупотою така ж, як перевага світла перед пільмою: *І сказав я в серці своєму: праведного і лиходія судитиме Бог; тому що час для всякої речі, і суд над усяким ділом [Еккл.: 2: 11]; Та коли я звернувся до всіх своїх чинів, що їх поробили були мої руки, і до труду, що я потрудився був, роблячи, й ось усе це марнота та ловлення вітру, і немає під сонцем нічого корисного [Еккл: 2: 24]; Нема лішого земній людині над те, щоб їсти та пити, і щоб душа її бачила добре із труду свого. Та й оце все, я бачив, воно з руки Бога [Еккл: 5: 15]; І це теж зло болюче: так само, як він був прийшов, так відійде, і яка йому користь, що трудився на вітер? [Еккл: 4, с.343].*

Головна тема філософських роздумів Екклесіаста – сенс буття і цінність людського життя. Висловлювання *Хто те знає, чи дух людських синів підіймається вгору, і чи спускається вділ до землі дух скотини? [Еккл: 3: 21]; І я бачив, нема чоловікові кращого, як ділами своїми радіти, бо це доля його! Бо хто поведе його глянути, що буде по ньому? [Еккл: 3: 22]; Що було, тому ймення його вже надане давно, і відоме, що він чоловік, і він не може правуватися з сильнішим від нього, бо багато речей, що марноту примножують, але яка користь від них для людини? Бо хто знає, що добре людині в житті, за небагатьох днів марного життя її, які пробуває вона, немов тїнь? Та й що хто розкаже людині, що буде під сонцем по ній? [Еккл: 6: 10–12]* містять роздуми Пророка про життя людини після смерті.

Проповідник розв’язує одвічну проблему людства – боротьбу між добром і злом, мудрістю і безглуздям, багатством і убогістю, невмінням задовольнятися малою часткою і жадобою до більшого: *Бо що більшого має мудрець, ніж безглуздий, що має убогий над те, що перед живими уміє ходити? [Еккл: 6: 8].*

Життя людини на Землі недовговічне. Її прихід, народження – це тимчасове перебування, суєта: *Рід проходить і рід приходить, а земля існує довіку [Еккл: 1: 4].* Вічними є земля, яка існує довіку, сонце, яке поспішає до місця, де воно сходить.

З цього погляду смисловий діапазон двочленних антитезних структур наповнений дієслівною семантикою з характеристикою ознаки предмета у його процесуальному вияві: *проходити – приходити: Рід **проходить** і рід **приходить**, а земля існує довіку* [Еккл: 1 : 4]. Процесуальність, або динамізм, – це становлення чи розгортання ознаки в часовій перспективі. Дієслівні антоніми з часовою семантикою *сходити – заходити* поширюються іменником *сонце* як часового поняття: ***Сходить** сонце, і **заходить** сонце, і поспішає до місця свого, де воно **сходить*** [Еккл: 1 : 5].

У вічному протистоянні нового й старого, минулого й майбутнього, минулого й сучасного компонент *пам'ять* відіграє важливу стилістичну роль. У двочленних структурах *минуле – те, що буде; що було, те й буде; що діялося, те й буде діятися; що було, те й нині є, що буде; те вже було* компонент *немає нічого нового під сонцем* виражає модальне значення заперечення: *немає, нічого, не залишиться: **Немає пам'яті** про минуле; а також про те, що буде, **не залишиться пам'яті** в тих, котрі прийдуть потім* [Еккл: 1: 11]; *Що було, те й буде; і що діялося, те й буде діятися, і **немає нічого** нового під сонцем* [Еккл: 1 : 9]; *Що було, те й нині є, і що буде, те вже було; і Бог прикличе минуле* [Еккл: 3: 15]; *Буває щось, про що говорять: “Дивись, це **нове**”, та воно було вже у **попередніх віках*** [Еккл: 1: 10]; *Усе Він прегарним зробив свого часу, і **вічність** поклав їм у серце, хоч не розуміє людина тих діл, що Бог учинив, **від початку та аж до кінця*** [Еккл: 3: 11]; ***Немає кінця всьому людові, всьому, що був перед ним, та й наступні не втішаться ним*** [Еккл: 4: 16].

Людина прагне до істини, але ніколи не осягає її повністю, бо істина – Бог, а він недосяжний. Його справи справедливі, у діяннях його присутня віра, його вчення вічне: до нього нічого *долучити*, і від нього нічого *відняти*, тому для людини головним завданням є упокорення перед лицем його: *Пізнав я, що все, що учиняє Бог, буде навіки; до нього нічого **долучити**, і від нього нічого **відняти**; і Бог вчиняє так, щоб упокорювалися перед лицем Його* [Еккл: 3 : 14].

Книга Екклезіаста є основою старозавітної частини Біблії. Її авторство приписують ізраїльському цареві Соломону (сину царя Давида), з іменем якого пов'язують Книгу Притч і «Пісню Пісень». Царювання Соломона (X ст. до н. е.)

називають золотим віком Ізраїлю. Соломон створив систему законів, і слава про його мудрість перейшла в легенди.

Нездійсненність бажань, невдоволеність собою і непізнана загадковість світу, коли конкретне життя ось-ось закінчується, дають автору підсумувати: *Марнота марнот – все марнота* [Еккл: 1 : 2]; *Криве не може випрямитися, і чого немає, того не перелічиш* [Еккл: 1 : 15].

Отже, в проаналізованій Книзі Екклезіаста переважає філософський вид біблійної християнської комунікації, оскільки наскрізними є теми пошуку відповідей на вічні загальнолюдські питання, навчання сучасників вірі в Бога, у його надприродну силу та настанови жити за божими законами. Проаналізована поетична книга Старого Завіту просякнута відомими й сьогодні афоризмами, антитезами, складними синтаксичними єдностями.

РОЗДІЛ II.

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН БІНАРНОСТІ БІБЛІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

2.1. Бінарні моделі біблійної комунікації

Найпоширенішими базовими моделями в біблійній комунікації є опозиції : *небо – земля; світло – птьма; сонце – місяць; день – ніч; трава – дерево; звірі – птахи; північ – південь; схід – захід; ліворуч – праворуч; внизу – вгорі; туди – сюди; уперед – назад; всередині – зовні; довжина – ширина; батько – мати; чоловік – жінка; початок – кінець; попередній – останній; добро – зло; життя – смерть; праведники – грішники; праведність – беззаконня.*

Досить поширеною є структура з опозиційних компонентів *небо – земля*: На початку утворив Бог *небо і землю* [Буття: 1: 1]. У поданій побудові інверсія відіграє значну стилістичну роль. «*На початку*» увагу зацентровано на часовій семантиці, далі процесуальна дія: *утворив*; для граматичного вираження об'єкта вживаються додатки *небо і земля* у формі знахідного відмінка однини.

Лексеми *земля, морок, безодня, вода і Дух Божий, Бог – світло* створюють опозиційну структуру, у якій домінує правобічна позиція: Спочатку земля була “невидна і пустельна, і морок на поверхні безодні; і Дух Божий ширяв над водою” [Буття: 1: 2]. У цьому контексті з метою актуалізації лівого компонента, який поширюється дієсловом *тремтіти*, і посиленням правого компонента дієслівною градацією з єднальним сполучником **і**: *і небо капало, і хмари дощили* відбувається зміна полюсів опозиції *небо – земля*: Коли виходив Ти, Господе, від Сеїру, коли йшов з поля Едомського, тоді *тремтіла* земля, і *небо капало*, і *хмари дощили* водою [Книга Суддів: 5: 4].

У трансформованій моделі:

1) Ось, *від родючої землі* буде прожиття твоє, і з *роси небесної* згори [Буття: 27: 39] формуються опозиції *земля – низ; роса – верх*, які поширюються атрибутивними відношеннями: *родюча земля – небесна роса*;

2) домінуючою і досить вживаною є опозиція *небо – земля* з атрибутивними ознаками: І побачив я *нове небо і нову землю* [Одкровення святого Іоанна Богослова: 21: 1] – *нове небо – нова земля*;

3) бо **перше небо** і **перша земля** минулися, і моря уже немає [Одкровення святого Іоанна Богослова: 21: 1] – **перше небо** і **перша земля**;

4) І зламаю пихату упертість вашу, і **небо ваше** вчиню, **як залізо**, і **землю вашу, як бронзу** [Левіт: 26: 19] – **небо ваше** – **земля ваша**.

Експресивної напруги набувають компоненти *небо – земля* з порівняннями у їхньому складі. У висловлюванні: *І сказав Господь Мойсеєві: Протягни руку твоєю до неба, і буде темінь на землі єгипетській, відчутна на дотик тітьма* [Вихід: 10: 21] слова *до неба* і *на землі* виражають відношення дії до предмета, на який спрямована дія, і вживаються у формах родового і місцевого відмінків. Причинно-наслідкові відношення виражають компоненти поданої структури: причину дії – компонент *протягни руку до неба* – причина дії – *і буде темінь на землі* – наслідок дії. У цьому аспекті обставинні відношення місця дії виражають компоненти *на небі*, чи *на землі*: Володарю Господе, Ти почав показувати служникові Твоєму звеличення Твоє і міцну руку Твою; бо який бог є ще *на небі*, чи *на землі*, котрий міг би звершити такі діяння, як Твої, і з могуттям таким, як Твоє? [Повторення Закону: 3: 24]. Додаткового обставинного значення набуває опозиційна модель *на небі – на землі*: на небі – вгорі; на землі – внизу: Не роби собі ідола, і жодного зображення того, що *на небі вгорі*, і що *на землі внизу*, і що у воді нижче землі [Второзаконня: 5: 8].

Компоненти **небо – земля** виступають у різних відмінкових формах:

1) у **формі знахідного відмінка з прийменниками і без них**: Бо за шість днів утворив Господь *небо* і *землю*, і море, і все, що в них; а сьомого дня спочив [Вихід: 20: 11]; І засурмив п'ятий Ангел, і я побачив зорю, що з *неба* упала *на землю*, і дано було їй ключа від колодязя безодні [Одкровення святого Іоанна Богослова: 9: 1]; Хвіст його стягнув з *неба* третину зірок і поскидав їх *на землю* [Одкровення святого Іоанна Богослова: 12: 4]; Він хмарами *небо* вкриває, налаштує дощ *для землі*, вирощує у горах траву [Псалтир: 146: 8];

2) у **формі називного відмінка**: І побачив я великого білого престола і Того, Хто сидів на ньому, від обличчя якого втікало *небо* і *земля*, і не знайшлося їм місця [Одкровення святого Іоанна Богослова: 20: 11]; *Небо* відкриє злочини його, і *земля* повстане супроти нього [Книга Іова: 20: 27];

3) у **формі родового відмінка**: і поклоніться Творцеві *неба* і *землі*, і моря, й

джерел води [Одкровення святого Іоанна Богослова: 14: 7];

4) у формі орудного й місцевого відмінків: І ніхто не міг, *ні на небі, ні на землі, ні під землею*, розгорнути цю книгу, ані зазирнути до неї [Одкровення святого Іоанна Богослова: 5: 3]; І всіяке створіння, що було *на небі, і на землі, і під землею*, і на морі, і все, що в них, чув я, проголошувало: Сидячому на престолі і Агнцеві благословення, і честь, і слава, і держава навіки вічні [Одкровення святого Іоанна Богослова: 5: 13]; То засвідчуюся вам сьогодні *небом і землею*, що незабаром конче утратите землю, будете винищені на землі, для успадкування котрої ви переходите Йордан; не проживете багато часу на ній, але загинете [Повторення Закону: 4: 26]; Будь звеличений *понад небесами*, Боже; *понад усією землею* [нехай лине] слава Твоя [Псалтир: 107: 6];

5) у формі називного й знахідного відмінків: *Небо – небеса Господові*, а *землю* – Він дав **синам** людським [Псалтир: 113: 24];

6) у формі родового й орудного відмінків: Тому що Він обдивляється до рубежів *землі* і бачить усе *під небом* [Книга Йова: 28:24];

7) у формі родового і місцевого відмінків: Чи відаєш ти настанови *неба*, чи можеш настановити панування його *на землі*? [Книга Йова: 38: 33].

Лівосторонній компонент опозиції *небо – земля* набуває мовно-зображального увиразнення, коли у його складі вживаються стилістичні форми слів: *небо – небеса*: Він буде закликати *небеса згори* і *землю*, щоб народ Свій судити [Псалтир: 48: 4]; Піднесися ж вище *небес*, Боже, і над усією *землею* нехай лине слава Твоя [Псалтир: 56: 12]; Нехай же хвалять Його *небеса і земля, і моря*, і все, що рухається в них [Псалтир: 68: 35]; Істина виникне *із землі*, і правда прилине з *небес* [Псалтир: 84: 12]; *Небо – небеса Господові*, а *землю* – Він дав **синам** людським [Псалтир: 113: 24]; *Твої небеса і Твоя земля*; Світ, і те, що виповнює його, – Ти заснував [Псалтир: 88: 12]; Нехай веселяться *небеса*, і нехай радіє *земля*; нехай нуртує море і що виповнює його [Псалтир: 95: 11]; На початку Ти заснував *землю*, і *небеса* – діяння рук Твоїх [Псалтир: 101: 26].

Наступна модель *світло – птьма* репрезентує вияв світлих сил і перевагу їх над темними силами, тому актуалізується зміст лівого компонента: І побачив Бог *світло*, що воно гарне; і відділив Бог *світло* від *птьми* [Буття: 1: 4]. Іменникова опозиція *світло, день – птьма, ніч; вечір – ранок; сонце – місяць* утворює

двочленну структуру з компонентами часової семантики. У бінарній моделі *сонце* – *місяць* лівий компонент виражає значення небесного тіла, що випромінює світло; *місяць* – нічного світила [Вел, с. 1108]. Спостерігаючи *за сонцем*, як воно сяє, і *на місяць*, як він величаво простує [Книга Іова: 31: 26]. У цьому аспекті *сонце* асоціюється з днем; *місяць* – з ніччю: І назвав Бог *світло днем*, а *пітьму ніччю*. І був *вечір*, і був *ранок* [Буття:1: 5]. І утворив Бог два світила великі: *світло більше, для проводу дня*, і *світло менше - для проводу ночі*, і зорі [Буття: 1: 16]; *Удень сонце* не вразить тебе, ані *місяць уночі* [Псалтир: 120: 6]; Утворив світила великі, бо навіки милість Його. *Сонце* – щоб урядувало *днем*; *Місяця і зорі*, щоб урядували *вночі* [Псалтир: 135: 7].

Експресивного забарвлення набувають компоненти *сонце - місяць*, у складі яких є порівняння: *сонце, як волосяниця*; *місяць, наче кров*: І коли Він зняв шосту печатку, я глянув, і ось, стався великий землетрус, і *сонце* потьмяніло, *як волосяниця*, і *місяць* став, *наче кров* [Одкровення святого Іоанна Богослова: 6: 12]. Досить поширеними є структури, у яких *світло* позначає променисту енергію, що випромінюється яким-небудь тілом, і протиставляється *пітьмі* як темноті, що настає з наближенням ночі: Коли зайшло *сонце*, і настала *пітьма*; ось, немовби дим із горна, і палаючий смолоскип пройшов між розтятими [тваринами] [Буття: 15: 17]; Мойсей простягнув руку свою до неба, і була густа *пітьма* по всій землі єгипетській три дні; Не бачили один одного, і ніхто не підводився з місця свого три дні; а в усіх синів Ізраїля було *світло* в житлах їхніх [Вихід: 10: 22-23].

В опозиційній моделі *світло – пітьма* актуалізуються слова *лихо, пітьма*, які вступають в антонімічні відношення: добро – лихо; світло – пітьма, ніч, тінь смертна; ніч – день: Коли я сподівався *добра*, прийшло *лихо*; коли чекав на *світло*, сталася *пітьма* [Книга Іова: 30: 26]; А вони *ніч* [хочуть] перетворити на *день*, а *світло* наблизити до лиця *пітьми* [Книга Іова:17: 12]; Відкриває глибоке із середовища *пітьми* і виводить на *світло тінь смертну* [Книга Іова: 12: 22]; До країни мороку, яким є морок *тіні смертної*, де немає устрою, [де] *світло* є *пітьма* [Книга Іова: 17: 121, с. 757]; Чи, скажу: Можливо *пітьма* накриє мене, і *світло* довкола мене [вчиниться] *ніччю*? [Псалтир: 138: 11].

Господь – це світло, це світильник. До нього прагне душа. У вічному

протистоянні добра і зла, світла і темряви перебуває людина, яка перемагає: Коли *світильник* Його *світив* над головою моєю, і я *при світлі* Його ходив *серед нітьми* [Книга Іова: 29: 3]; Він окреслив поверхню вод, аж до межі *поміж світлом* та *нітьмою* [Книга Іова: 26: 10]. Художньої виразності висловлюванню надають: 1) оксиморони *просвічувати* й *освітлювати нітьму*: Ти, Господе, *світильник* мій, Господь **просвічує нітьму** мою [Друга Книга Царств: 22: 29]; Ти підпалюєш *світильника* мого, Господе; Бог мій **освітлює нітьму** мою [Псалтир: 17: 29]; То й *нітьма* не затьмарить від Тебе, і **ніч ясна, мов день: як нітьма, так і світло** [Псалтир: 138: 12]; 2) метафори *стежки світла* – *нетрищі нітьми*; *помешкання світла* – *місце нітьми*: Тоді розважливість буде берегти тебе, розуміння охоронятиме тебе; Щоб урятувати тебе від шляху недоброго, від людини, що промовляє лукаво, Від тих, котрі *покидають стежки світла*, щоб *ходити нетрищами нітьми* [Притчі: 2: 10]; Де шлях до *помешкання світла*, і де *місце нітьми*? [Книга Іова: 38: 19].

Компоненти з часовою семантикою базової структури *день – ніч* виражають граматичне значення об'єкта *світло* – *день*; *нітьма* – *ніч*: Твій *день* і Твоя *ніч*. Ти утворив *світло* і *сонце* [Псалтир: 73: 16]; А вони *ніч* [хочуть] перетворити на *день*, а *світло* наблизити до лиця *нітьми* [Книга Іова: 17: 12]; *День днів* передає слово, і *ніч* **ночі** відкриває знання [Псалтир: 18: 3].

У цьому аспекті ланка слів *день – ніч* поширюється атрибутивними відношеннями *той день* і *вся ніч*: І простер Мойсей посоха свого на землю єгипетську; і Господь навів на цю землю східний вітер, який [тривав] увесь *той день* і всю *ніч* [Вихід: 10: 13]. Обставинні відношення часу виражають компоненти *вдень* і *вночі*; *з вечора до ранку*: І почув я дужий голос, що промовляв із неба: Нині настав порятунок і сила, і Царство Бога нашого, і влада Христа Його, тому що повержений наклепник братів наших, що вчиняв наклепи на них перед Богом нашим *удень* і *вночі* [Одкровення святого Іоанна Богослова: 12: 10]; Котрий ішов перед вами шляхом у вогні – шукати вам місце, де поставити вам шатра *вночі*, щоб підказувати вам дорогу, якою вам рухатися, а *вдень* у хмарині [Повторення Закону: 1: 33]; Так було завше: хмарина покривала її [*вдень*], і видиво вогню *вночі* [Повторення Закону: 1: 33]; За це вони перебувають нині перед престолом Бога і служать Йому *вдень* і *вночі* у храмі Його, і Той, що сидить

на престолі, буде жити в них [Одкровення святого Іоанна Богослова: 7: 15]; Але в законі Господа насолода його, і про закон Його в роздумах він *удень і вночі* [Псалтир: 1: 2]; Доки мені збирати поради в душі моїй, скорботу в серці моєму *вдень [і вночі]*? Допоки ворогові моєму підноситися наді мною? [Псалтир: 12: 3]; І *вдень* вів їх **хмарою**, а всю *ніч світлом вогню* [Псалтир: 74: 14]; Боже мій! Я волаю *вдень* – і Ти не чуєш мене, *уночі* я не вгаваю [Псалтир: 21: 3]; Бо *вдень і вночі* тяжіла наді мною рука Твоя; свіжість моя зникла, наче в літню посуху [Псалтир: 31: 4]; Сльози мої були для мене хлібом *удень і вночі*, коли говорили мені будь-якого дня: Де Бог твій? [Псалтир: 41: 4]; *Удень* виявить Господь милість Свою і *вночі* пісня Йому в мене, молитва до Бога життя мого [Псалтир: 41: 9]; *Удень і вночі* ходять вони скрізь по мурах його; злочини і горе посеред нього [Псалтир: 54: 11]; Не злякаєшся жахів *уночі*, стріли, що летітиме *вдень* [Псалтир: 90: 5]; Гедеон узяв десятеро з рабів своїх і вчинив, як говорив йому Господь; та оскільки він боявся домашніх батька свого і мешканців міста зробити це *вдень*, то вчинив це *вночі* [Книга Суддів: 6: 27].

Компоненти *вдень – вночі* поширюються прислівниками з часовим значенням *навіки віків; завжди*: А диявол, що зводив їх, кинутий в озеро вогненне і сірчане, де звір і лжепророк, і будуть страждати *вдень і вночі навіки віків* [Одкровення святого Іоанна Богослова: 20: 10]; Поза запоною [Ковчега] одкровення у скінії зібрання Аарон [і його сини] повинні ставити його перед Господом *з вечора до ранку завжди*. Це вічна настанова поколінням вашим [Левіт: 24: 3]. Серед антонімів-прислівників досить продуктивними є опозиції *учора – сьогодні*, що вказують на час дії у минулому, її тривання, межі: А наглядачів із синів Ізраїлевих, котрих настановили над ними служники фараонові, били, кажучи: Чому ви *учора і сьогодні* не виготовляєте належного числа цеглин, як було до сих пір? [Вихід: 5: 14]. Поширеною є опозиція *сьогодні – завтра*, що вказує на час теперішній і майбутній: І сказав Господь Мойсеєві: Піди до народу, і освяти його *сьогодні і завтра*, нехай виперуть одяг свій [Вихід: 19: 10]; А ви одвертаєтеся *сьогодні* від Господа. *Сьогодні* ви бунтуєте супроти Господа, а *завтра* розгнівається [Господь] на всю громаду Ізраїля [Вихід: 22: 18].

Бінарну модель утворюють іменникові й прислівникові опозиції з часовою ознакою:

1) *ранок – вечір*: І був *вечір*, і був *ранок*: день перший [Буття: 1: 5]; І боятимуться ознак Твоїх мешканці на рубежах [землі]. Ти вчиняєш радісними *ранок і вечір* [Псалтир: 64: 9];

2) *увечері – вранці*: І сказав Мойсей: [Спізнаєте], коли *увечері* Господь дасть вам м'яса в харчі, а *вранці* хліба досхочу; бо Господь почув нарікання ваше, котре ви зчинили супроти Нього: А ми що? Не на нас ремствування ваше, але на Господа. Я почув ремство синів Ізраїля; скажи їм: *Увечері* будете їсти м'ясо, а *вранці* насититесь хлібом, і спізнаєте, що Я Господь, Бог ваш; *Увечері* налетіли перепілки і вкрили табір, а *вранці* лежала роса біля табору [Вихід: 16: 8]; Ти, [наче] повинь, несеш їх, [мов] сон, – як трава, котра *уранці* **виростає**, *вранці* **квітне і зеленіє**, а *на вечір* **в'яне і сохне** [Псалтир: 89: 6]; *Увечері*, і *вранці*, і в *полудень* буду благати і волати, і він почує голос мій [Псалтир: 54: 18]; Веніямин – вовк хижий, *вранці* буде їсти впольоване, а *ввечері* ділитиме здобич [Буття: 49: 27]; Одне ягня принось *уранці*, а друге ягня принось *увечері* [Числа: 28: 4]; Друге ягня принось *увечері*, з таким хлібним приношенням, як *уранці*, і з таким самим поливним приношенням при ньому принось його для пожертви, вчинену на вогні, для приємних пахощів Господові [Числа: 28: 8]; Звіщати *вранці* милість Твою та вірність Твою *нічної пори* [Псалтир: 91: 3];

3) *з ранку до вечора – од вечора до ранку*: Другого дня присів Мойсей судити народ, і стояв народ перед Мойсеєм *з ранку до вечора* [Вихід: 18: 13]; Іноді хмарина стояла [тільки] *од вечора до ранку*, і *вранці* підносилася хмарина, тоді й вони рушали; або ж *день і ніч* стояла хмарина, і коли підносилася, то й вони тоді рушали [Числа: 9: 21];

4) *ні вдень – ані вночі*: І дим страждань їхніх буде підноситися од віку навіки і не матимуть спокою *ні вдень, ані вночі* ті, що поклоняються звірові і образіві його, а також ті, що приймають обрис імені його [Одкровення святого Іоанна Богослова: 14: 11];

5) *для ранку – для вечора*: Ось приношення від Аарона і синів його, котре принесуть вони Господові в день помазання його: десяту частину ефі пшеничного борошна на жертву постійну, половину цього *для ранку*, і половину *для вечора* [Левіт: 6: 20].

Своєрідну парадигму утворюють антонімічні протиставлення іменників та

прислівників із значенням часу: *сівба – жнива; літо – зима; удень – вночі; жарота – холоднеча, холод – спека*: У майбутньому в усі дні землі *сівба і жнива, холод і спека, літо і зима, день і ніч* не припиняться [Буття: 8: 22]; Я страждав *удень від жароти, а вночі од холоднечі*, і сон мій утікав з очей моїх [1,]; Ти позначив усі рубежі землі й *зиму і літо* започаткував [Псалтир: 73: 17].

Семантичне поле компонентів на позначення рослинного і тваринного світу представляють лексеми *трава – дерево; поле – дерево; звірі – птахи*, які утворюють іменникову опозицію з просторовим значенням: **низу - верху**: І сказав Бог: Ось, Я дав вам усіляку *траву*, що сіє насіння, котра є на всій землі, і всіляке *дерево*, у котрого плід деревний, що сіє насіння: Це вам буде харчем [Буття: 1: 29]; А всім *звірам земним, і всім птахам небесним, і всілякому плазунові*, що повзає по землі, у якому життя, [дав] Я всю зелень травну на харчі. І сталося так [Буття: 1: 30]; Нехай **радіє поле** і все, що на ньому, і нехай **радіють** усі *дерева гайові* [Псалтир: 95: 11]. Компоненти *звірі – птахи* поширюються атрибутивними відношеннями: *земні – небесні; польові – небесні; гірські – польові*: Котрий навчає нас більше, аніж *звірів земних*, і напучує нас краще, аніж *птахів небесних*? [Книга Іова: 35: 11]; Настановив його володарем над витвором рук Твоїх; усе поклав під ноги йому. Овець і биків усіх, і *звірів польових, Птахів небесних* і рибу морську, все, що проходить морськими стежками [Псалтир: 8: 7-9]; Знаю всіх *птахів гірських, і тварини польові* переді Мною [Псалтир: 49: 11]; Трупи служників Твоїх віддали на поживу *птахам небесним*, і тіла святих Твоїх – *звіроті земній* [Псалтир: 78: 2].

Поняття простору виражають антонімічні пари іменників, які утворюють опозиційні моделі: 1) *північ – південь; схід – захід*: І сказав Господь Авраамові, потому, як Лот відділився од нього: Зведи очі твої, і з місця, на якому ти нині, поглянь *на північ, і на південь, і на схід, і на захід* [Буття: 13-14]; Звідти рушив він до гори, *на схід* від Бет-Ели; і поставив шатро своє [так], [що від] нього Бет-Ел (дім Божий) [був] *на захід*, а Гай *на схід* [Буття: 12: 8]; і спорудив там жертovníка Господові і прикликав ймення Господнє; І будуть нащадки твої, мов пісок земний, і розповсюдишся до моря, *і на схід, і на північ, і на південь*; і благословляться в тобі і в насінні твоєму всі племена земні [1, с.348]; Як далекий *схід* від *заходу*, так віддалив Він од нас беззаконня наші [1, с. 874]; Від *сходу*

сонця до заходу [нехай] прославляється ймення Господне[, 1885]; *Зі сходу* три брами, *з півночі* три брами, *з півдня* три брами і *з заходу* три брами [1, с.883]; І зібрав з країн, *зі сходу* і *з заходу*, *від півночі* і *моря* [1, с. 875]; Піднімися на верховину Пісгі, і глянь очима твоїми до моря, і *на північ*, і *на полудень*, і *на схід*, і подивися очима твоїми; тому що ти не перейдеш за Йордан цей [1, с. 285]; Нехай поділять її на сім наділів. Юда нехай залишиться у межах своїх *на півдні*, а дім Йосипів нехай лишається у межах своїх *на півночі* [1, с. 361]; *З півдня* приходить буря, а *від півночі* холоднеча [1, с. 787]; *Північ* і *південь* Ти утворив; Фавор і Хермон Твоїм йменням радіють [1, с. 863]; 2) опозицію прислівників складають компоненти *праворуч* – *ліворуч*: правобічний компонент містить значення руху з правого боку, прислівник *ліворуч* – значення руху з лівого боку: І рушили сини Ізраїля через море сухоходом; а вода їм стояла стіною *праворуч* і *ліворуч* [1, с.354]; Дозволь перейти мені землею твоєю; я піду шляхом, не зйду *ні праворуч*, *ні ліворуч* [1, с. 282]; Ангел Господній знову прийшов і став у тіснішому місці, де не звернути *ні праворуч*, *ні ліворуч* [1, с. 252]; А тому в усьому прагніть пильнувати і виконувати все написане у книзі Закону Мойсеєвого, не ухиляючись від нього *ані праворуч*, *ані ліворуч* [1, с. 369]; Глядіть, чиніть так, як наказав вам Господь, Бог ваш; не ухиляйтеся *ні праворуч*, *ні ліворуч* [1, с. 289]; За словами, котрих навчать вони тебе, і за присудом, якого вони повідають тобі, учини, і не ухиляйся *ні праворуч*, *ні ліворуч* від слів, що вони скажуть тобі [1, с. 307]; 3) обставинні відношення місця передають компоненти *внизу* - *вгорі*, *згори* - *унизу*: Вони мають бути з'єднані *внизу* і *вгорі* до одного кільця: так належить бути їм обидвом: для обидвох покутів нехай вони будуть [1, с.256]; Від Бога батька твого, [котрий] хай допоможе тобі, і від Всемогутнього, який нехай благословить тебе благословеннями *небесними згори*, благословеннями *безодні*, яка лежить *унизу* [1, с.456]. Смысловий простір компонентів *згори* – *унизу* поширюється додатковими й атрибутивними відношеннями: благословеннями *небесними* - благословеннями *безодні*; 4) смысловий простір компонентів *туди* – *сюди* насичений значенням руху у різні боки, різні місця, у різних напрямках: Глянувши *туди* й *сюди*, і, бачачи, що [поблизу немає] нікого, він убив єгиптянина, і сховав його в піску [1, с.432]; Мешканці Аю, озирнувшись назад, побачили, що дим від міста підноситься до неба. І не було для них місця, куди втікати, *ні туди*, *ані сюди*; бо

народ (Ізраїля), який біг до пустелі [1, с. 345]; 5) двочленна структура *уперед – назад; попереду – позаду* репрезентує значну віддаленість: І перед престолом море скляне, на кришталь подібне; і посеред престолу, і довкола престолу чотири тварини з багатьма очима *попереду і позаду* [1, с. 345]; Та ось, я йду *уперед*, і немає Його, *назад* – і не знаходжу Його [1, с.772]; *Попереду* простували співаки, *позаду* музики, а *посередині* юнки грали на тімпанах [1, с. 844]; Оточив Ти мене *позаду і попереду* і кладеш на мене руку Твою [1, с. 903]; 6) антонімічна модель *всередині – зовні, назовні* виражає значення меж – внутрішньої і зовнішньої частин: І бачив я у правиці Сидячого на престолі книгу, написану *всередині й назовні*, запечатану сімома печатями [1, с. 237]; І обкладіть його чистим золотом, *всередині і зовні* покрий його, і вчини зовні довкола нього золотий вінець [1, с. 564].

Дієслівну ознаку у процесі її становлення або розгортання репрезентують опозиції: *викупити – продати; рушати – зупинятися; входити – виходити; виводити – приводити; додавати – зменшувати; виправдати – засудити; підноситися – опускатися; сидіти – йти; їздити – сидіти; лягати – підводиться; примножити – винищити; принизити – підносити; любити – ненавидіти; розпорошити – зібрати; захитатися – впасти; підвестися – стояти:*

1) *викупити – продати; купити – не продати; продавати – не купувати:* а якщо скотина нечиста, то необхідно *викупити* за оцінкою твоєю і додати до того п'яту частину; якщо не викуплять, то треба *продати* за оцінкою твоєю [1, с. 209]; І поверне тебе Господь до Єгипту на кораблях тим шляхом, про котрий я сказав тобі: "Ти більше не побачиш його", і там *будете продаватися* ворогам вашим, як раби і рабині, і ніхто *не купуватиме* вас [1, с. 325]; *Купи істину, і не продавай її*, а також мудрости та повчання й розуму [1, с. 939];

2) *рушати – зупинятися:* І коли хмарина підносилася від скинії, тоді сини Ізраїля *рушали* в путь, і на місці, де *зупинялася* хмарина, там *зупинялися* станом сини Ізраїля [1, с. 229];

3) *входити – виходити, виводити – приводити:* Котрий *виходив* би перед ними і котрий *входив* би перед ними, котрий *виводив* би їх, і котрий *приводив* би їх, щоб не залишилася громада Господня, як вівці, у котрих немає пастуха [1, с. 261]; І стане він перед Елезаром священиком, який запитуватиме про нього за

судом Уріму перед Господом; і за його словом мають *виходити*, і за його словом мають *входити* він і всі сини Ізраїля з ним, і вся громада [1, с. 261]; Благословенний ти, коли *входиш* ти, і благословенний ти, коли *виходиш* [1, с. 321]; Але й нині я так само дужий, як і тоді, коли посилав мене Мойсей; скільки тоді було в мене сили, стільки ж і зараз є для того, щоб воювати, та *виходити* і *входити* [1, с. 346]; І сказав їм: Зараз мені сто двадцять літ, я вже не можу *виходити* і *входити*, і Господь сказав мені: Ти не перейдеш Йордану цього [1, с. 328]; Єрихон замкнувся і лишався запертим від [страху] синів Ізраїля; ніхто *не виходив* [з нього] і ніхто *не входив* [с. 341];

4) *додавати* – *зменшувати*: *Не додавайте* до того, що я заповідаю вам, і *не зменшуйте* від того; дотримуйтеся заповідей Господа, Бога вашого, котрі я вам заповідаю [1, с. 285];

5) *виправдати* - *засудити*: Якщо буде позов між людьми, то нехай приведуть їх до суду і розсудять їх: невинного хай *виправдають*, а того, що завинив, *засудять* [1, с. 317];

б) *підноситися* – *опускатися*: Захожий, котрий осередь тебе, буде *підноситися* над тобою **вище** й **вище**, а ти *опускатимешся* все **нижче** й **нижче** [с. 323]. Експресивного характеру набувають компоненти, у складі яких наявні попарні обставини місця, виражені прислівниками *вище* й *вище*; *нижче* й *нижче*;

7) *сидіти* – *йти*; *їздити* – *сидіти*; *лягати* – *підводитися*: Ті, що *їздять* на білих **віслюках**, ті, що *сидять на килимах* і *ходять* дорогою, співайте пісню! [с. 380]; І навчайте ними синів своїх, говорячи про них, коли ти *сидиш* у домі твоєму, і коли *їдеш* дорогою, і коли *лягаєш*, і коли *підводишся* [1, с. 298]. Стилiстично вагомими є опозиції, поширені антонімічними відношеннями: *їздити на віслюках* – *сидіти на килимах*. Поширеною є опозиція, репрезентована компонентами дієслівної семантики (дієприслівниками): *сидячи* – *йдучи*; *лягаючи* – *встаючи*: І старанно навчи ними дітей своїх і говори про них, *сидячи* в домі своєму і *йдучи* дорогою, і *лягаючи*, і *встаючи* [1, с. 290];

8) *примножити* – *винищити*; *розпорошити* – *зібрати*: *Примножує* народи і *винищує* їх; *розпорошує* народи і *збирає* їх [с. 759];

9) *любити* – *ненавидіти*: Ти **полюбив** *праведність* і **зненавидів** *беззаконня*; а тому помазав Тебе, Боже, Бог Твій елеєм радості більше, ніж співучасників

Твоїх [с. 827]; Хто Господа *любить*, – *ненавидьте* зло. Він береже *душі святих* Своїх; з *руки лиходіїв* визволяє їх [с. 871]; Марні помисли [людські] *ненавиджу*, а закона Твого *люблю* [с. 893]; *Ненавиджу неправду* і гидую нею; а **закона** Твого *люблю* [с. 895]; Хто *любить* повчання, той *любить* знання; а хто *ненавидить* викриття, той невіглас [с. 924]; Хто шкодує різки своєї, той *ненавидить* сина; а хто *любить*, той з дитинства карає його [с. 927];

10) *проклинати* – *благословляти*: Вони покляли собі скинути його з висоти, радіють в облуді; **устами** *благословляють*, а **в серці** своєму *проклинають* [с. 839];

11) *злітати* – *падати*: **Злітають до небес**, і **падають у безодні**; душа їхня танула від лиха [с. 881];

12) *сідати* – *підводиться*: Ти відаєш, коли я *сідаю* і коли *підводжуся*; Ти розумієш помисли мої здалеку [с. 903];

13) *йти* – *спочивати*: Чи *йду* я, чи *спочиваю*, Ти оточуєш мене, і всі шляхи мої відомі Тобі [с. 903];

14) *підносити* – *принижувати*: Великий Господь наш і велика могутність [Його], і розум Його невимірний; **Сумирних підносить** Господь, а **лиходіїв** *принижує* до землі [с. 909]; Бо не *зі сходу*, і не *від заходу*, і не *з пустелі* піднесення; Але Бог є суддя; **одного** *принижує*, а **другого** *підносить* [с. 851];

15) *захитатися* – *впасти*; *підвестися* – *стояти*: Вони *захиталися*, і *впали*, а ми *підвелися* і *стоїмо* незрушно [с. 807];

16) *кликати* – *не відповідати*; *шукати* – *не знайти*: Коли запопаде вас жах, мов буря, і лихо, мовби вихор, прилине до вас; коли упаде на вас скорбота і тісноти, Тоді **будуть кликати** мене, а я **не відповідатиму**; з ранку **будуть шукати** мене, але **не знайдуть** мене [с. 912];

17) *примножувати* – *знетривалювати*: Страх Господній *примножує* дні, а роки лиходіїв *знетриваліють* [с. 923];

18) *виснажуватися* – *примножувати*: Багатство від марноти **виснажується**, а той, що нагромаджує працею, **примножує** його [с. 926];

19) *зруйнувати* – *зміцнити*: Дім пихатих *зруйнує* Господь, а межу вдови *зміцнить* [с. 929];

20) *приховувати* – *відкривати*: Якщо ненависть **приховується наодинці**, то

відкриється злоба його *в народному зібранні* [с. 944].

Двочленна модель *батько – мати, чоловік – жінка* виражає родинні стосунки і поширюється дієсловами наказового способу, попарно і градаційно поєднаних сурядним єднальним сполучником **і**: *плодіться і розмножуйтеся, і виповнюйте* землю, *і володійте* нею, *і володарюйте*: *Плодіться і розмножуйтеся, і виповнюйте* землю, *і володійте* нею, *і володарюйте* над рибою морською, *і над птахами небесними, і над кожною живою твариною, що рухається по землі* [1,]. *Чоловік - жінка* як витвір рук Господніх утворюють антонімічну пару: *І утворив* Господь Бог *із ребра, взятого у чоловіка, жінку, і привів її до чоловіка; І сказав чоловік: Ось, ця кість од кісток моїх і плоть від плоті моєї; вона буде називатися жінкою: бо взята від чоловіка; Тому нехай залишить чоловік батька свого і матір свою, і поєднається з дружиною своєю, і будуть одна плоть* [1, с.].

Двочленну структуру утворюють компоненти *довжина – ширина* із значенням: 1) протягу лінії між двома найвіддаленішими точками: *І виміряв він місто тростиною, на двадцять тисяч стадій, і довжина і ширина і висота його однакові* [1, с.]; 2) відстані між кінцями чого-небудь: *Довжина* подвір'я – сто ліктів, а *ширина* – п'ятдесят, висота – п'ять ліктів; *запони із суканого вісону, а підніжки стовпів – з міді* [1, с.]; *Ось ложе його, ложе залізне, і тепер у Равві, у синів Аммонових: довжина його дев'ять ліктів, а ширина його чотири лікті, чоловічих ліктів* [1, с. 284].

Опозиційна модель *початок – кінець, перший – останній* виражає перші моменти вияву якої-небудь дії, явища, процесу і їхнього завершення: *Ось, прийду невдовзі, і відплата Моя зі Мною, щоб дати кожному за діяннями його* [1, с.]; *Я є Альфа і Омега, початок і кінець, Перший і Останній* [1, с.]; *Я був у Дусі недільного дня і чув позаду себе дужий голос, неначе сурми, котрий промовляв: Я – Альфа і Омега, Перший і Останній; І коли я побачив Його, то упав до ніг Йому, як мертвий. І Він поклав на мене правицю Свою і сказав мені: Не бійся; Я – Перший і Останній; Я – Альфа і Омега, початок і кінець, говорить Господь, Котрий є і був, і йде, Вседержитель* [1, с.]. Стилістичної якості набувають конструкції, у складі яких опозиційні моделі доповнюються антонімічними відношеннями: *Дотримуйся свята жнив перших плодів труда* твого, які ти **сіяв** у полі, і *свято збирання плодів наприкінці року*, коли **прибереш** із поля жниво

твое; Земля, про яку Господь, Бог твій піклується; очі Господа, Бога твого, безнастанно на ній, *від початку року й до кінця року* [с. 297].

Бінарна модель **останній – попередній** містить інформацію про добро і благо, бідність і багатство. Препозиція узгоджених означень *оце твоє останнє* і постпозиція означень *ані бідних, ані багатих* актуалізує думку, звертається увага читача на **Оце твоє останнє** добродіяння учинила ти ще краще **попереднього**, що ти не пішла шукати юнаків – *ані бідних, ані багатих*: Благословенна ти від Господа, доню моя! **Оце твоє останнє** добродіяння учинила ти ще краще **попереднього**, що ти не пішла шукати юнаків – *ані бідних, ані багатих* [1, с. 413].

Аксіологічний потенціал подвійної структури *життя – смерть* репрезентується цілим рядом протиставних відношень: а) дієслівною опозицією: *умертвляти – оживляти*; б) антонімічною ланкою прикметникових слів *живий – мертвий*; в) інверсивною структурою іменникової опозиції *смерть – життя*. У висловлюванні: *Господь умертвляє і оживляє, і до шеолу понижує, і підносить до неба; Господь учиняє жебраком і збагачує, принижує і підносить* [1, с. 417] компоненти *умертвляти – оживляти* утворюють складну побудову. До неї входять антонімічні дієслівні пари: 1) *понижувати – підносити*; 2) *учиняти жебраком – збагачувати*. Третьою опозиційною ланкою слів є іменники у формі родового відмінка: *до шеолу – до неба*. Експресивної напруги висловлюванню надають однорідні градаційні присудки, поєднані сурядним єднальним сполучником *і*. У трансформованій моделі *умертвляти – оживляти* акцентується увага на першому компоненті з метою актуалізації думки, що Бог – вища надприродна сила.

Мова біблійного твору багата на складні синтаксичні побудови, за допомогою яких передаються роздуми, вагання: 1) у складі синтаксичної конструкції: *Минув час, і цар ізраїльський, прочитавши листа, розірвав одягу свою і сказав: Хіба я Бог, щоб умертвляти і оживляти, що він посилає до мене, щоб я зняв із чоловіка проказу його?* [1, с. 561] міститься складносурядне речення *Минув час, і цар ізраїльський, прочитавши листа, розірвав одягу свою і сказав; безсполучникове Хіба я Бог; підрядні означальні що він посилає до мене і підрядні речення мети щоб умертвляти і оживляти; щоб я зняв із чоловіка проказу його?* 2) висловлювання: *Якщо наважимося і увійдемо до міста, то в*

місті голод, і ми там помremo; а якщо сидітимемо тут, то також помremo. Ходімо краще до табору сирійського. Якщо залишать нас **живими**, *будемо жити*; а якщо *умертвлять*, то **помremo** [1, с. 564] становить складну синтаксичну конструкцію з препозитивною підрядною частиною *якщо наважимося і увійдемо до міста; а якщо сидітимемо тут*, ускладненою однорідними присудками *наважимося і увійдемо* з складносурядним реченням *і ми там помremo*, яке виражає значення підсумку. Подвійна структура *умертвляти – оживляти* поширюється антонімічними парами *увійти – сидіти*. Препозитивні частини підрядних речень умови виражаються дієсловами майбутнього часу *залишать живими – умертвлять* і становлять побудову у вигляді бінарної опозиції. У головній частині протиставляються компоненти *будемо жити – помremo*. Форма майбутнього часу дієслів вживається для передачі значення надії на краще життя.

У наступній ланці слів **смерть – життя** відбувається інверсія полюсів: семантичний простір першого компонента поширюється лексичними одиницями: 1) дієсловом з модальною семантикою *прагнути*; 2) віддієслівним іменником *припинення*; 3) абстрактною лексикою: *душа, дихання, смерть, життя*: І душа моя прагне радше припинення дихання, радше *смерти*, аніж *життя* [1, с. 754]. Можна констатувати, що земне життя – тимчасове перебування, суєта, яку всі бачать, але не можуть зрозуміти, хоч і прагнуть до цього. Експресивно насиченою є наступна подвійна структура з компонентами *смерть – життя*. Яскравої стилістичної виразності набувають опозиції, які забезпечують контрастну характеристику образів, предметів, явищ. Опозиційний шар слів *душа – ноги* набуває додаткового семантичного і стилістичного наповнення: 1) метафоризації: *визволити душу від смерти; ходити перед лицем Божим; у світлі живих*; 2) подвійного контрастування: *визволити душу від смерти – визволити ноги від спотикання*: Бо Ти визволив душу мою *від смерти*; хіба не визволиш також ноги мої від спотикання, щоб я ходив перед лицем Божим у світлі *живих*? [1, с. 836]. На основі антонімії будуються антитези: *душа – могила; життя – смерть*: І душа її наближається *до могили*, і *життя* її – *до смерти* [1, с. 782]. В антонімічні відношення вступають слова: 1) *смерть і життя*: *Смерть і життя* у владі язика, і ті, що люблять його, будуть їсти його плоди [1, с. 933]; 2) *за життя – і в смерті*: Саул і Йонатан, люб'язні і в злагоді *за життя*, не розлучилися і в *смерті*

своїй; прудкіші орлів, сильніші левів [вони були] [1, с. 466]; 3) *чи в житті, чи в смерті*: І відповідав Іттай цареві, і сказав: Живий Господь, і нехай живе володар мій, цар: де не був би володар мій, цар, *чи в житті, чи в смерті*, там буде й служник твій [1, с. 488]. Семантична смислова напруга та стилістична якість притаманна: 1) антонімічній парі *джерело життя – тенета смерті*: У страхові перед Господом – надія несхитна, і синам Своїм Він притулок. Страх Господній – джерело *життя*, що віддаляє від тенет *смерти* [1, с. 928]; 2) лексичній опозиції *стежка смерті – шлях життя*: **На шляху правди – життя**, і **на стежці її немає смерти** [с. 925]; Дім її призводить *до смерти*, і *стежки її – до мертвих*; Жодний з тих, що зайшли до неї, **не повертається і не стає на шлях життя** [1, с. 913]; 3) іменниковій: *праведний, досконалий – лиходій, підступні* та дієслівній опозиції *буде мешкати, житиме – будуть винищені, викорінені*: А тому ходи *шляхом добрих*, і тримайся *стежок праведників*, **Бо праведний буде мешкати** на землі, і **досконалий житиме** на ній; **А лиходії будуть винищені** на землі, і **підступні викорінені** з неї [1, с. 913]. Прикметникові антоніми *живий – мертвий* утворюють опозицію з протилежною ознакою: І сказав цар: Ця говорить: мій син *живий*, а твій син *мертвий*; а та говорить: Ні, твій син *мертвий*, а мій син *живий* [1, с. 512]; *Живі* знають, що помруть, а *мертві* нічогосінько не знають, і вже немає їм заплати, тому що пам'ять про них у забутті [1, с. 960].

Принцип бінаризму є засобом раціонального опису світу, у якому одночасно розглядаються два протилежні поняття, одне з них утверджує певну якість, інше – заперечує її. Бінарний характер морально-етичних, естетичних, філософських категорій виражає подвійний характер сприйняття об'єктивного світу. В описі будь-якої картини світу міститься бінарна опозиція, яка має універсальний характер. Бінарні опозиції виникають в архаїчній свідомості, особливістю якої є маніпулювання досить значним добром опозицій, протиставлень, необхідним матеріалом для яких виступають конкретні образи рослин, тварин, небесних світил та інших природних об'єктів, а також узагальнені ознаки (категорії).

2.2. Симетрична та асиметрична моделі біблійної комунікації

Поняття *симетрії* та *асиметрії* має історичну основу й бере свій початок з естетичних уявлень і уподобань давніх греків. *Симетрія* поширена у наскельних малюнках, первісних знаряддях праці й побуту, що свідчить про її давнє походження. Уперше ці поняття застосовує скульптор Піфагор із Регіума у V ст. до н.е., який у симетрії вбачає красу людського тіла і красу взагалі, а відхилення від неї називає терміном *асиметрія*. Давньогрецькі мислителі розглядають *симетрію* як пропорційне співвідношення кількісних характеристик предметів та явищ. Піфагорійці – сам Піфагор, Гіппас, Полікліт, Філолай, Архіт – поняття *симетрії* й *асиметрії* розглядають у математичному аспекті. Їм належить ідея, що в основі світобудови є певна математична симетрія. Такої думки дотримується Платон. Піфагорійці на основі ідей *симетрії* дійшли висновку про сферичність Землі і руху її по колу. У працях філософів Давньої Греції і Давнього Риму проголошується ідея про важливу роль асиметрії у походженні світу, про побудову тіл Всесвіту і рух планет від несиметричних до набуття ними ознак повної симетрії.

Ідеї симетрії, гармонії та зберігання матерії були головними у космологічній структурі давньогрецької філософії і трактувались як перехідні з одного стану в інший. Анаксимандр, Анаксімен, Геракліт створили учення про космос, який відновлюється, у якому світи періодично виникають, ростуть, досягають розквіту, занепадають, а потім знову з'являються.

Теорія Геракліта є цілісним ученням про навколишній світ, космос і предмети, в якому відображається діалектика логосу. Логос як принцип загальної боротьби протилежностей здійснює гармонію і зберігає симетрію Всесвіту. Давні атомісти вважали, що причиною виникнення речей є певна асиметричність. На думку Демокріта, причиною виникнення усіх речей є певні розбіжності між ними: форма, порядок і положення. Вчення Левкіппа і Демокріта про рухливі атоми побудоване на ідеях симетрії, гармонії і збереження матерії. Атомісти проголошували, що атоми мають геометричну форму, яка розрізняється симетрією й асиметрією: кулькоподібною, пірамідальною і неправильною формою.

Проблемі симетрії/асиметрії в лінгвістиці (2005) присвячена докторська дисертація І. Пономаренко, наукові зацікавлення якої виявляються в розгляді концепту *симетрія* у сфері наукових знань, обґрунтуванні універсальності принципу симетрії. Вона подає історію її вивчення, характеризує її базові концептуалізатори у сфері наукових знань, аналізує опозицію симетрія/асиметрія в конкретних і гуманітарних науках, симетрійні поняття в природі й мистецтві, симетрію й пропорцію в лінгвістиці, симетрію/асиметрію в синергетичному аспекті вивчення тексту, обґрунтовує важливе значення постмодерністського тексту в сучасному інформаційному просторі тощо.

І. Пономаренко [Пономаренко, с. 17] зазначає, що ідеї про *симетрію* виникли в давньогрецьких філософів і математиків у зв'язку з ученням про гармонію у світі й що естетико-філософський і природничо-науковий смисл категорії *міри* набуває теоретичного обґрунтування в працях Піфагора, розкриваючись через свої складники – симетрію, пропорцію, ритм. На її думку, почуття *міри* притаманне не тільки античній свідомості – воно було теоретичним підґрунтям для грецької культури – принципу змагання [Пономаренко, с. 17]. *Агоністика* – невпинне прагнення до будь-яких змагань у всіх сферах життя як відмінна ознака грецького побуту – бере свої витоки з давніх міфологічних уявлень: це історія змагань Арахни і Марсія з богами – Афіною й Аполлоном; нескінченні змагання, конкурси, Олімпійські, Дельфійські, Піфійські, Істмійські та інші ігри, головною метою яких було помірятися силою, талантами, умілістю, красою [Пономаренко, с. 16]. Саме з *мірою* поєднане античне уявлення про красу. Леонардо да Вінчі першим з художників застосував симетрію подібності. Створюючи різноманітні конструкції, він користувався побудовою, яку потім назвав *золотим перетином*. Слідом за художником Леонардо да Вінчі асиметрію широко використовують у «золотому січенні, перетині», або «золотій пропорції». Законами подібності цікавився Й. Гете, який вбачав у закручених формах рослин і тварин важливу для природи спіральну тенденцію [Пономаренко, с. 17]. Значний внесок у розвиток теорії асиметрії зробили В. Вернадський, О. Сахаров (концепція галіонної асиметрії Всесвіту) та інші.

У взаємодії людини з об'єктивним світом виявляється феномен *асиметрії* людини. Анатомічно симетричні органи руху функціонально асиметричні: у

більшості людей більш розвиненою є права рука, якій вони надають перевагу при виконанні складних рухів, спортсмен відштовхується однією і тією ж ногою при виконанні стрибка. Симетрично розташовані очі і вуха бачать і слухають по-різному, оскільки одному з парних органів належить важливіша роль, ніж іншому. Найвищим виявом порушення рівності функцій парних органів стала асиметрія півкуль головного мозку. Учені встановили, що головний мозок людини відзначається функціональною асиметрією: ліва півкуля «відповідає» за формально-логічну, абстрактну сферу мислення, а права – за інтуїтивно-образну. Крім цього, мозок функціонує як єдине ціле, і дві півкулі взаємно доповнюють одна одну. Між півкулями постійно відбувається внутрішній діалог: «міркування» на вербальному рівні супроводжуються формуванням образів і, навпаки, виникнення тих чи інших образів стимулює логічне мислення. Ліва півкуля головного мозку відповідає за вербальний спосіб спілкування й обробки інформації. Від неї залежить, настільки людина володіє мовою, зокрема, який у неї словниковий запас, логічне мислення, здатність до ідеалізації й узагальнення. Саме через роботу лівої півкулі людина може мислити про абстрактні поняття, про процеси і явища, які відбуваються у мікросвіті й в усьому Всесвіті

Концептуальна опозиція, що є ментальним утворенням, сформованим концептами-опозитами, які наділені синергетичними ознаками й здатністю до самоорганізації; симетрія й асиметрія виступають механізмами самоорганізації концептуальної опозиції, у смисловому просторі якої існують відношення дзеркальної, переносної, дзеркально-переносної і кольорової симетрії, а також асиметрії смислів.

Положення та методи теорії симетрії, дослідження відношень симетрії та асиметрії досить успішно застосовуються дослідниками у природничих і гуманітарних науках. Так само відношення симетрії та асиметрії, понятійний апарат і методи теорії симетрії / асиметрії застосовані нами під час дослідження біблійної комунікації.

2.3. Асиметрична модель гостинної комунікації

Проблемам гостинної комунікації присвячені праці І.Канта, Ж.Дерріда, Е.Левінаса. У їхніх філософських дослідженнях гостинність розглядається як асиметрична модель, побудована на стосунках між гостем і господарем.

Тлумачення слова *гостинність* передбачає створення двох можливих моделей ситуації гостинного прийому. Перша модель включає до свого складу такі елементи, як суб'єкт дії (господар, який зустрічає і пригощає), об'єкт (відвідувач, гість), предикат – зустріч і пригощання, компонент бажання приймати гостей, готовність робити добро тощо. Інша модель – це релігійна модель гостинної комунікації, яка виявляється у шанобливому ставленні чи до простих людей, чи до людей знатного роду, чи до Божих посланців.

Для створення моделі гостинності розглядаються філософські джерела, в яких представлена дефініція поняття як результат наукової інтерпретації. У філософських роздумах про гостинність знаходять своє відображення її різні характеристики, визначаються важливі пріоритети: цінності, джерела виникнення. Не викликає сумніву той факт, що поняття гостинності актуальне в усі часи для всіх культур, оскільки поєднане з традиціями і звичаями різних народів. Особливої ваги й актуальності натеper набуває проблема дослідження гостинної комунікації як соціокультурного і духовного феноменів, окреслення підходів до її аналізу.

Християнська гостинність – це феномен глибокої любові, пошани і віри в Бога. Автори Старого Завіту розкривають її значення в епізодах гостинності Авраама та Лота, Ревеки і Лавана, настановах і заповідях Господа («П'ятикнижжя» Мойсеєве, розділи «Буття», «Повторення Закону»). У Книзі Ісуса Навина християнська гостинність розкриває такі морально-етичні основи, як правдивість, вірність, щедрість, ввічливість, вдячність.

Релігійна модель гостинної комунікації виявляється у шанобливому ставленні до Бога і представлена компонентами: гості – *Господь, три мужі* й господар *Авраам*. Правобічна позиція поширена дієслівними одиницями з обставинними компонентами *сидів при вході, побіг назустріч, вклонився до землі*: І постав перед ним Господь у діброві Мамре, коли він *сидів при вході* до шатра, в пору спеки полудневої [Буття: 18: 1]; Він підніс очі свої, глянув, і ось, три мужі стояли навпроти нього. Забачивши, він *побіг їм назустріч* від шатра, і *вклонився до землі* [Буття: 18: 2]. Стилiстичної виразності біблійному тексту надають компоненти з часовою семантикою: *пора спеки полудневої*.

Феномени вияву гостинної комунікації представлені: 1) в звертанні до Бога;

2) проханні до Нього; 3) у вираженні вірності Йому Авраама: І сказав: **Господе!** Я *благаю тебе*: Якщо я маю милість перед очима Твоїми, *не пройди повз служника Твого* [Буття: 18: 3]; 4) в гостинному прийомі: напоїти гостей водою, омити ноги, дати спочити у холодку: То нехай *принесуть трохи води*, я *благаю вас*, хай *принесуть: Поміють ноги ваші; і спочиньте під оцим деревом* [Буття: 18: 4]; 5) у способі пригощання: пригостити хлібом, маслом, молоком, м'ясом: А я *принесу хліба*, щоб ви підживили серця ваші [Буття: 18: 5]; І поспішив Авраам у шатро до Сари, і сказав: Мерщій *заміси три сати кращого борошна* і зроби *прісні хлібини* [Буття: 18: 6]; І побіг Авраам до череди і вибрав *молоденьке й тлусте телятко*, і дав юнакові, і той поспішив упорати його [Буття: 18: 7]; І взяв *масла й молока*, і *телятко приготовлене*, і поставив перед ними; а сам стояв біля них під деревом. І вони їли [Буття: 18: 8].

Наступна релігійна модель репрезентована компонентами: гості – *два Ангели* і господар *Лот*: І прийшли два Ангели до Содому увечері, а Лот сидів біля брами Содому і *побачив їх*, і *підвівся*, щоб зустріти їх, і *вклонився лицем до землі* [Буття: 19: 1]. Другий компонент увиразнюється градаційними дієсловами на позначення руху, які поєднуються сурядним сполучником **і**. Компонентами гостинного прийому в будинку Лота (служника Божого) є привітання, прохання, запрошення, перепочинок, ночівля, пригощання, продовження мандрівки: І сказав: *Володарі мої!* Я *благаю вас*, ось зараз *завітайте* в дім служника вашого, і *ночуйте*, і *помийте ноги ваші*, і *підведетесь* вранці, і *продовжуйте мандрівку* свою [Буття: 19: 2]; А він вельми наполягав, і вони зайшли до нього в дім. Він *пригостив їх* і *спік прісні хліби*; і вони їли [Буття: 19: 3].

Серед християнських духовних цінностей *гостинність* виокремлюється як найвища морально-етична категорія. Її основу складають глибока любов, віра, милосердя. Асиметрична модель з компонентів 1) *Лот – господар, два Ангели – гості* і 2) *содомляни, від молодого до старого, увесь народ* і *Лот* розкривається в її семантичній структурі і виявляється:

1) у **ворожнечі між опозиційними силами**: І викликали Лота, і говорили йому: Де люди, які прийшли до тебе на ніч? Виведи їх до нас, ми спізнаємо їх [Буття: 19: 5];

2) у **гостинності як особливій формі захисту і честі гостей**: Лот вийшов

до них і замкнув за собою двері [Буття: 19: 6]. І сказав: Брати, не чиніть зла [Буття: 19: 7]. Ось, у мене дві доньки, котрі не спізнали чоловіка; ліпше я виведу їх до вас, робіть з ними, що вам до смаку; тільки людям цим не чиніть нічого, оскільки вони прийшли під покрівлю дому мого [Буття: 19: 8];

3) у ворожому ставленні содомлян до гостей і Лота: Але вони сказали: Іди сюди. І сказали: Ось чужинець прийшов сюди жити, і хоче судити? Зараз же ми вчинимо з тобою лихіше, аніж з ними. І впритул приступили до чоловіка цього, до Лота, підійшли, щоб виламати двері [Буття: 19: 9];

4) у добротності гостей, в їхньому захисті життя Лота і в покаранні мешканців міста сліпотою: Тоді мужі ті простягли руки свої, і ввели Лота до себе в дім, і двері замкнули [Буття: 19: 10]. А людей, котрі були при вході в дім, вразили сліпотою, від малого до старого, то вони намарудилися, шукаючи двері [Буття: 19: 11];

5) у помсті мужів містянам за їхні злочини: Сказали мужі ті Лотові: Хто ще є тут у тебе? Чи зять, чи сини твої, чи доньки твої, і хто б не був у тебе в місті, – усіх виведи з місця цього [Буття: 19: 12]. Бо ми винищимо це місто; тому що великі скарги на мешканців його дійшли до лица Господнього, і Господь послав нас винищити його [Буття: 19: 13];

б) у захисті Лота і його родини від знищення: І вийшов Лот, і говорив із зятями своїми, котрі брали за себе дочок його; і сказав: Підводьтєся, вийдіть із цього місця, бо Господь винищить це місто. Але зятям його здалося, що він жартує [Буття: 19: 14]. Коли зійшла зоря, Ангели почали квапити Лота, кажучи: Підведися, візьми дружину твою і двох дочок твоїх, котрі у тебе, щоб не загинути тобі за злочини міста [Буття: 19: 15].

Ревека сповідує вічні морально-етичні цінності свого народу. В епізоді *І побіг служник (Авраамів) назустріч їй, і сказав: Дай мені випити трішки води із глечика твого* [Буття: 24: 17] вона шанобливо звертається до гостя і щиро відповідає: *Напийся, мій пане! І відразу опустила глека свого на руку свою і напоїла його* [Буття: 24: 18]. Вона виявляє ще більшу чемність, коли пропонує напоїти і верблюдів: *І, коли напоїла його, сказала: Я почну черпати для верблюдів твоїх, доки не нап'ються* [Буття: 24: 19]; *І миттю вилила воду з глека свого в жолоб, і побігла знову до джерела зачерпнути, і начерпала для всіх верблюдів*

його [Буття: 24: 20].

Привітністю, щирістю, щедрістю дівчина захоплює служника: *Чоловік той дивився на неї, вражений, мовчки, бажаючи з'ясувати, чи благословив Господь путь його, чи ні* [Буття: 24: 21]. За гостинність і ввічливість до незнайомого гостя Авраамів служник узяв золоту каблучку, вагою півшекля, і дав [їй] два зап'ястя на руки, вагою десять шеклів золота [Буття: 24: 22].

Гість сподівається на гостинний прийом, тому запитує: *Чия ти донька? Скажи мені, чи є в домі батька твого місце нам переночувати?* [Буття: 24: 23].

Компоненти *Ревека – Авраамів служник; Господь – служник; Лаван – служник* утворюють асиметричні моделі. Звичай *гостинності* представлений як демонстрація поваги однієї людини до іншої. Асиметричні відношення наповнюють структуру з компонентів:

1) *Ревека – Авраамів служник: Вона сказала йому: Я – донька Бетуїла, сина Мілки, котрого вона породила Нахорові* [Буття: 24: 24]; **І ще сказала йому: У нас багато соломи і кормів; і є [місце] для ночівлі** [Буття: 24: 25];

2) *Господь – служник: І схилив чоловік той голову і поклонився Господові* [Буття: 24: 26]; **І сказав: Благословенний Господь Бог** господаря мого Авраама, який не залишив пана мого без милости **Своєї** та істини **Своєї! Господь** вірним шляхом привів мене до дому брата господаря мого [Буття: 24: 27];

3) *Лаван – служник Авраама: У Ревеки був брат, на ймення Лаван. Лаван вибіг до того чоловіка біля джерела* [Буття: 24: 29]; **І сказав: Увійди, благословенний Господом;** нащо *ти* стоїш поза домом? **Я** приготував дім і місце для верблюдів [Буття: 24: 31]; **І зайшов чоловік. [Лаван] розсідлав верблюдів, дав соломи і кормів верблюдам, і води помити ноги йому і людям, котрі були з ним** [Буття: 24: 32]; **І запропонували йому вечерю; але він сказав: Не буду їсти, аж доки не повідаю справи своєї. І сказали (йому): Говори** [Буття: 24: 33]; **Він сказав: Я – служник Авраамів** [Буття: 24: 34].

Асиметричну модель утворюють компоненти *Бог – ізраїльський народ*. Компонент *Бог* представлений варіантами (Господь, Бог Богів, Господь над володарями, Бог великий, сильний і грізний), компонент *ізраїльський народ* поширюється дієслівною градацією *боявся, ходив, і любив, і служив: Отож, Ізраїлю, чого вимагає від тебе Господь, Бог твій? Того лише, щоб ти боявся*

Господа, Бога твого, ходив усіма шляхами Його, і любив Його, і служив Господові, Богові твоєму, від усього серця твого і від усієї душі твоєї [Повторення Закону: 10: 12]; Аби пильнував заповіді Господа і настанови Його, котрі сьогодні заповідаю тобі, щоб тобі добре було [Повторення Закону: 10: 13]; Бо Господь, Бог ваш, є Бог богів і Господь над володарями, Бог великий, сильний і грізний, котрий не дивиться на особу і не бере дарунків [Повторення Закону: 10: 17]. Етикет гостинності розкривається у заповідях і настановах Господа: Котрий чинить суд сироті і вдові, і любить *захожого*, даючи тому *хліб та одержу* [Повторення Закону: 10: 18]; Тож любіть і ви *захожого*; бо ви [самі] були чужинцями на землі Єгипту [Повторення Закону: 10: 19]. Біблійна етика протягом століть досліджує такі моральні кодекси, як правдивість, вірність, щедрість, ввічливість, вдячність, гостинність.

Історична Книга Ісуса Навина містить *епізод гостинності* блудниці Рахав із Єрихону, яка прийняла у своєму домі двох вивідувачів з війська Ісуса Навина: *І послав Ісус, син Навинів, із Ситтіму двох вивідувачів таємно, і сказав: «Підіть, роздивіться землю та Єрихон». [Двоє юнаків] пішли і прийшли в дім блудниці на ймення Рахав, і лишилися там ночувати* [Навина: 2: 1]. Рахав гостинно їх запрошує, залишає відпочити і переночувати. Коли цар єрихонський дізнався про їхній прихід, то спочатку сховала гостей на покрівлі будинку в снопах льону, потім спустила їх мотузкою через вікно за міський мур, а посланих спрямувала хибним слідом.

Асиметричну модель утворюють компоненти *цар Єрихонський; послані люди – Рахав (жінка, вона); люди, двоє юнаків*:

1) *Цар Єрихонський* послав сказати *Рахаві*: «Видай людей, котрі прийшли до тебе, які увійшли в дім твій; бо вони прийшли, щоб вивідати всю землю» [Навина: 2: 3].

Компонент *Цар Єрихонський* насичений дієсловом наказового способу *видай* і словом *людей*, які вживаються у формах *котрі, які*. Вони є сполучними словами і поєднують частини складнопідрядного речення з двома підрядними означальними. Підрядні речення причини, мети поєднуються сполучниками *бо, що* і містять інформацію про мету перебування цих двох юнаків на єрихонській землі. Така багатокомпонентна конструкція вживається з метою акцентуації уваги

читача на важливості вчинку Рахав, на її несхитності і вірі;

2) Але *жінка* взяла *двох юнаків* тих і сховала їх, і сказала: «Справді, приходили до мене, але я не відала, звідки вони» [Навина: 2: 4]; Коли ж у сутінках належало зачиняти браму, тоді вони вийшли. Не знаю, куди *ті люди* пішли. «Женіться швидше за ними, то ви доженете їх» [Навина: 2: 5]; А сама відвела їх на покрівлю і сховала їх поміж снопами льону, які поскладала *вона* певним чином на покрівлі [Навина: 2: 6].

Компоненти *Рахав (жінка, вона); люди, двоє юнаків* поширюються дієслівною градацією: *і сховала, і сказала; відвела і сховала*; модальним словом *справді* з епістемологічною інформацією *правдивості*; дієслівною семантикою на позначення: 1) руху: *приходили, пішли, вийшли*; 2) процесів мислення: *не відала*. Компонент *послані люди* містить дієслова на позначення процесуальної дії – руху: *гналися, подалися* тощо. Іменникові одиниці *шлях, переправа, Йордан, брама, погоня* передають значення швидкого руху, бігу, переслідування; 3) [А *послані*] *люди* гналися за ними шляхом на Йордан до самісінької переправи; а браму [тої ж миті] зачинили, після того, як погоня подалася за ними [Навина: 2: 7].

Наступну асиметричну модель утворюють компоненти *гості (вони, юнаки)* – *Рахав (вона), всі мешканці землі цієї; гості, Господь – Рахав, мешканці Єрихона*. Перший компонент асиметричної моделі *гості (вони, юнаки)* представлений підметом, вираженим іменником й особовим займенником у складі підрядного речення часу. Це речення займає препозиційне положення відносно головного:

1) Передніше, аніж *вони (юнаки)* полягали спати, *вона* зійшла до них на покрівлю [Навина: 2: 8].

У зверненні Рахав до гостей відчутне пророцтво Боже – ним обраний народ досягне своєї мети, його кінцевим результатом буде завоювання Ханаанської землі. Господь робить дива – висушує перед ізраїльтянами воду Червоного моря для вільного проходу, надає їм сили і сміливості у боротьбі з аморейськими царями: 2) І сказала їм: *Я* знаю, що *Господь* віддав землю оцю вам; бо *ви* нагнали жаху на всіх нас, і *всі мешканці землі цієї* виповнилися од вас страхом [Навина: 2: 9]; 3) Бо ми чули, як *Господь* висушив перед вами воду Червоного моря, коли ви йшли з Єгипту, і як учинили ви з двома царями аморейськими за Йорданом, з Сигоном і Огом, котрих ви ущент понижили [Навина: 2: 10]; Коли ми почули про

це, знесило серце наше, і в жодному [з нас] не стало духу супроти вас; бо *Господь, Бог ваш, є Бог на небі вгорі і на землі внизу* [Навина: 2: 11]. У цьому епізоді підкреслюється вірність чужинки Рахав Богові. У приреченому на знищення народові знайшлася душа, сповнена віри і любові до Нього. Вона говорить, що немає у її народу духу боротися проти ізраїльтян, оскільки з ними *Господь, Бог їхній, який є на небі і на землі*. Звертаючись до гостей, просить бути милосердними до її батьків, сестер і братів. Рахав акцентує увагу на Божій клятві, на збереженні життя її родини і захисті від смерті: 4) *Отож, присягніться мені Господом, я благаю вас, що, як я вчинила вам милість, так і ви учините милість домові батька мого; і дасте мені певну ознаку, Що ви збережете живими батька мого і матір мою, і братів моїх, і сестер моїх, і всіх, хто є у них, і захистите наше життя від смерті* [Навина: 2: 12 – 13]. Двоє юнаків, яких вона перехувала, пообіцяли дотримуватись клятви: 5) *Ці люди сказали їй: Життя наше замість вас [нехай буде зроковане] на смерть, якщо ви не відкриєте цієї справи нашої; а коли Господь передасть нам землю, ми вчинимо з тобою милостиво та справедливо* [Навина: 2: 14].

Рахав спустила юнаків на мотузці через вікно; бо дім її був у міському мурі, і сказала їм: *Ідіть на гору, щоб не зустріли вас переслідувачі, і сховайтеся там на три дні, аж доки не повернуться ті, що погналися [за вами], а тоді підете вашим шляхом* [Навина: 2: 16], а сама послухалася цих людей і прив'язала червону мотузку до вікна, через яке їх впускала [Навина: 2: 18]. За свою гостинність і віру Рахав була помилувана разом з усіма домочадцями при взятті Єрихона.

Традиція осмислення феномена гостинності як християнської чесноти коріниться в досвіді моральних творінь отців і вчителів Церкви, у пам'ятках християнської думки, які заклали основи християнської етики, у річищі моральних обов'язків людини стосовно Бога і ближнього, феноменології та аналітики чеснот, тому гостинність, насправді, здобуває божественну підтримку як одна з найважливіших чеснот і свідчення віри, любові в Бога.

РОЗДІЛ III

МОВНО-ЕКСПРЕСИВНА ПАРАДИГМА БІБЛІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Біблійна комунікація та її види – у феноменах вияву (*повчальної комунікації; проповідницької комунікації; настановчої комунікації; прогностично-констатуючої комунікації; пророцтва-застереження*). Повчальна комунікація у жанрі проповіді простежується у формах наказового способу дієслів, виражається певним висловом узагальненого змісту; *проповідницька комунікація* містить поради, напучення; *заповітна комунікація* – це укладання заповіту між Богом і пророками, настанови досвідченого володаря своїм близьким і підлеглим, характеризується такими особливостями, як повчальний тон, застереження; *настановча комунікація* простежується у вказівках і порадах діяти певним чином і виражає філософські узагальнення у бінарних моделях; *прогностично-констатуюча комунікація*, яка характеризується встановленням певного факту; *прогностична комунікація*, яка виявляється у пророцтві певного факту і виражається словами з часовою семантикою; *пророцтва – застереження* у вигляді зауваження, що роз'яснює або уточнює думку.

3.1. Експресивні функції біблійної комунікації

У Книзі Екклезіаста феномен повчальної комунікації виявляється у повчальному тоні, застереженні: Уранці **сій** насіння твоє і увечері **не давай спочину** руці твоїй; тому що ти не відаєш, чи перше, чи друге буде удатніше, або перше і друге матиме успіх [1, с. 962]; **Не поспішай** язиком твоїм, і серце твоє **нехай не поспішає** вимовити слово перед Богом; тому що Бог на небі, а ти на землі; тому слів твоїх нехай буде небагато [1, с. 956]; **Звеселюйся**, юначе, в юності твоїй, і **нехай зазнає** серце твоє радощів за днів юности твоєї, і ходи шляхами серця твого і за веденням очей твоїх; але **знай** лише, що за все це Бог приведе тебе на суд [1, с. 962]; **Не поспішай** своїм духом на гнів; тому що гнів гніздиться в серці безглуздох [1, с. 958]; І **віддаляй** тугу із твого серця, і **відхиляй** лихе від тіла твого, тому що дитинство і юність – марнота [1, с. 962].

Повчальна комунікація у жанрі проповіді простежується у формах наказового способу дієслів, які виражають прохання, побажання, спонукання або

наказ: **Утішайся** життям із дружиною, котру любиш, упродовж усіх днів марнотного життя твого, і котру тобі дав Бог під сонцем на всі марнотні дні твої; тому що це – доля твоя в житті і трудах твоїх, котрими ти працюєш під сонцем [1, с. 960]; Усе, що може рука твоя робити, **чини** за силою, тому що в могилі, куди ти підеш, немає ні роботи, ні роздумів, ні пізнання, ані мудрости [1, с. 960]; Не радій, коли **впаде ворог** твій; і нехай не веселиться серце твоє, коли він **спіткнеться** [с. 941]. Структура **повчальної комунікації** характеризується синтетичними й аналітичними дієслівними формами наказового способу: **Не поспішай** відійти од лица його, і **не будь ревним** у лихій справі; тому що він чого зажадає, все може вчинити [1, с. 959]; [Тож] **простуй, їж** весело хліб твій і **пий** на радощах серця твого вино твоє, коли Бог прихильний до справ твоїх [1, с. 960]; Якщо людина проживе [навіть] багато літ, то **нехай звеселюється** вона упродовж кожного з них, і **нехай пам'ятає** про дні тьмяні, котрих буде багато: усе, що буде, – марнота [1, с. 962]; І **пам'ятай** Творця твого за днів юности твоєї; доки не надбігли важкі дні і не прийшли роки, про котрих ти будеш казати: Немає мені вдоволення в них! [1, с. 963]; **Дивися** на діяння Боже: тому що хто може випростати те, що Він учинив кривим? [1, с. 958]. Наказово-спонукальні частки **хай (нехай)** надають різних додаткових відтінків реченню і виокремлюються з-поміж інших за функціонально-семантичними ознаками: Якщо гнів урядовця спалахне на тебе, то **не залишай** місця твого; тому що покірність покриває навіть значніші провини [1, с. 961]; **Нехай же буде** повсякчас одяг твій світлим, і нехай не бракує елею на голові твоїй [1, с. 960].

У Книзі Екклесіяста **повчальна комунікація** виражається певним висловом узагальненого змісту у таких аспектах: 1) *вічне життя – це циклічний рух по колу з поверненням до своїх витоків і у новій якості*: Усе рухається до одного місця; все постало з пороху, і все повернеться до пороху [1, с. 954]; 2) *щастя людини не в багатстві і матеріальних благах*: Хто любить срібло, той не насититься сріблом; і хто любить багатство, тому немає користі від нього. І оце – марнота! [1, с. 956]; 3) *людина – мікрокосм, природа – макрокосм, а над усім панує Творець*: Що існує, те вже має ім'я, і відомо, що це – людина, і вона не може змагатися з тим, хто сильніший від неї [1, с. 957]; 4) *мудрість – це світло, розум – це багатство і сила*: Мудрість чинить мудрого сильнішим від десяти володарів,

котрі у місті [1, с. 958]; Мудрість краща од військових знарядь; але один грішник вигубить багато добра [1, с. 961]; Слова мудрих, – мов голки і, наче забиті цвяхи, і укладачі їх – від єдиного пастуха [1, с. 963]; 5) *добро переважає над злом*: Немає людини праведної на землі, котра чинила б добро і не грішила при усьому [1, с. 958]; 6) *живий – мертвий, грішний – праведний*: Хто перебуває серед живих, у того ще є надія, бо навіть псові живому ліпше, аніж мертвому левові [1, с. 960]; *Грішників* переслідує зло, а *праведникам* надолужиться добром [с. 927]; 7) *праця – ледарство*: Від ледарства зависає стеля; і коли опустяться руки, то протікає оселя [1, с. 962].

Повчальна комунікація виражається у формі роздумів і запитань про життя і призначення людини на землі, про її долю, смерть і продовження життя у потойбічному світі: Хто знає: чи здіймається вгору дух людський, і чи дух тварин сходить донизу, в землю? [1, с. 955]; Отож, побачив я, що немає нічого кращого, як насолоджуватися людині справами своїми: тому що це доля її, бо хто приведе її подивитися на те, що буде після неї? [1, с. 955]; Багато таких речей, котрі примножують марноту: а що ж для людини краще? [1, с. 957]; Бо хто відає, що добре для людини в житті, упродовж усіх днів марнотного життя її, котрі вона відбуває, мов тінь? І хто скаже людині, що буде після неї під сонцем? [1, с. 957]; Далеко те, що було, і глибоке-глибоке; хто осягне його? [1, с. 958]; Бо людина не відає свого часу, як риба попадає у невідворотню сіть, і як птахи заплутуються в тенетах; так і сини людські потрапляють у лихоліття, коли воно несподівано приходить на них [1, с. 961]; Безглуздий наговорить багато, [хоч] людина не відає, що буде, і хто скаже їй, що буде після неї? [1, с. 962].

Проповідницька комунікація містить поради, напучення: **Діли** частку на семеро і навіть на восьмеро, тому що не відаєш, яке лихо станеться на землі [1, с. 962]; Вислухаємо сутність усього: **Бійся** Бога і заповіді Його **виконуй**, тому що в цьому все для людини [1, с. 963]; Бо кожну справу Бог приведе на суд, і все таємне, чи добре воно, а чи лихе [1, с. 963]. **Проповідницька комунікація** простежується у формах наказового способу дієслів: 1) із заперечною часткою **не**: **Не поспішай** язиком твоїм, і серце твоє нехай не поспішає вимовити слово перед Богом; тому що Бог на небі, а ти на землі; тому слів твоїх нехай буде небагато [1, с. 956]; **Не дозволяй** устам твоїм заводити у гріх плоть твою; і **не кажи** перед

ангелом Божим: Це – помилка! [1, с. 956]; **Не грабуй бідного**, тому що він *убогий*; і **не чини** утисків невдатному біля брами [с. 938]; Не залишай друга свого і друга твого батька, і в дім брата твого не ходи в день лихий для тебе; краще **сусід поблизу**, аніж **брат**, що *далеко* [с. 944]; 2) без заперечної частки **не**: **Зважай** на свою ногу, коли йдеш до Божого дому, і **будь** розважливіший на послух, аніж на приношення пожертви; бо вони не вважають, що вчиняють зле [1, с. 956]. Коли даєш Богові обітницю, то **поквапся** виконати її, тому що він не прихильний до безглуздох; що обіцяв, – **виконай** [с. 956]. Наказові форми дієслів виражають побажання, спонукування або наказ: Уранці **сій** насіння твоє і увечері **не давай спочину** руці твоїй; тому що ти не відаєш, чи перше, чи друге буде удатніше, або перше і друге матиме успіх [1, с. 962]; **Розтуляй** уста твої для правосуддя і для справи *бідного і вбогого* [с. 950].

Настановча комунікація виражає філософські узагальнення: Краще *жменя* зі спокоем, аніж *пригорці* із трудом і знемогою духу [1, с. 955]; Краще *вбогий*, але розумний юнак, аніж старий, але нерозумний цар, котрий поради не приймає [1, с. 955]; Краще тобі не обіцяти, аніж пообіцяти і не виконати [1, с. 956]; Краще бачити очима, аніж блукати душею [1, с. 957]; Краще *бідний*, що ходить у своїх чеснотах, аніж той, хто викривляє шляхи свої, хоч він *багатий* [с. 946]; Краще *вбогий*, що ходить у своїй цнотливості, аніж [*багатий*] з брехливими устами, і, до того ж, безглуздий [с. 933]; Краще миска зела, і при ній *любов*, аніж угодований бик, і при ньому *ненависть* [с. 929]. Краще *невелике з правдою*, аніж *багато* набутків з **неправдою** [с. 930]; Краще бути сумирним духом *із покірними*, аніж ділити здобич *із гордими* [с. 930].

Морально-етичний аспект релігійної комунікації розкривається у бінарних моделях з прикметників-антонімів: *мудрий – безглуздий; безглуздий – мудрий; безглуздий – розумний; безглуздий – розважливий*: *Мудрий* боїться і ухиляється від зла, а *безглуздий* дратівливий і зарозумілий [с.927]; Шлях *безглуздого* бездоганний в його очах; але хто дослухається поради, той *мудрий* [с. 925]; У вустах *безглуздого* – батіг пихатості; а вуста *мудрих* охороняють їх [с. 927]; *Безглуздий* вірить будь-якому слову, а *розважливий* уважний до шляхів своїх [с. 927]; У *безглуздого* миттю виявиться гнів його, а *розважливий* приховує зневагу [с. 925]; Відійди од людини *безглуздої*, у котрої ти не помічаєш *розумних* уст [с.

Настановча комунікація простежується у вказівках і порадах діяти певним чином і виражає філософські узагальнення у бінарних моделях: жменя – пригорщі; дім плачу – дім бенкету; мудрий – безглуздий, глупак; слова мудрих – крик володаря поміж безглуздими; кінець – початок; серце мудрих – серце нерозумних; у домі плачу – у домі веселоців, день смерти – день народження; смуток – сміх, звинувачення – пісні: *Краще жменя зі спокоєм, аніж пригорщі із трудом і знемогою духу* [1, с. 955]. Тричленна модель настановчої комунікації складається з компонентів 1) *краще вбогий і розумний*; 2) *старий і нерозумний*, поєднаних сполучником *аніж*: *Краще вбогий, але розумний юнак, аніж старий, але нерозумний цар, котрий порад не приймає* [1, с. 955]. Аналогічну модель утворюють компоненти: *не обіцяти – пообіцяти і не виконати*, поєднані серединним компонентом *аніж*: *Краще тобі не обіцяти, аніж пообіцяти і не виконати* [1, с. 956]. Подібну структуру утворюють лівосторонній компонент *бачити очима* і правосторонній *блукати душею*: *Краще бачити очима, аніж блукати душею* [1, с. 957]. Серединний компонент із сполучником *аніж* поєднує лівий елемент і правий елемент у єдину тричленну структуру: *Краще ходити в дім плачу за померлим, аніж ходити в дім бенкету, бо такий кінець кожної людини, і живий прикладе [оце] до свого серця* [1, с. 957]; *Краще слухати звинувачення від мудрого, аніж слухати пісні глупаків* [1, с. 958]; *Кінець справі кращий, аніж початок її, а терплячий важить більше, аніж зарозумілий* [1, с. 958]; *Слова мудрих, [мовлені] спокійно, вислуховуються [краще], аніж крик володаря поміж безглуздими* [1, с. 961]. Тричленну модель утворюють компоненти *серце мудрих, а серце нерозумних*, поєднані сурядним сполучником *а* або *і*: *Серце мудрих – у домі плачу; а серце нерозумних – у домі веселоців* [1, с. 958]; *Слова уст мудрого – благодать, а вуста безглузлого завдають йому ж таки поразки* [1, с. 961]; *Початок слів із уст його – глупота, [а] закінчення мовленого устами його – безум* [1, с. 961]; *Добре ім'я – краще дорогої оливи, і день смерти – дня народження* [1, с. 957]; *Усі труди чоловіка – для його рота, а душа його не насичується* [1, с. 957].

Прогностично-констатуюча комунікація характеризується встановленням факту: 1) *примноження багатства – примноження споживачів його*: *Примножується майно, примножуються й споживачі його; і яка втіха для*

володаря його, хіба що дивитися своїми очима? [1, с. 956]; 2) *солодкий сон трудівника – тривожний сон багатого*: Солодкий сон трудівника, чи мало, а чи багато він з’їсть; але перенасичення багатого не дає йому заснути [1, с. 956]; 3) *прийти на цей світ голим – відійти з нього таким же*: Є болісна недуга, котру бачив я під сонцем: багатство, накопичене володарем його на шкоду йому [1, с. 956]; І гине багатство це від лихої пригоди: народив він сина – і нічогісінько немає в руках у нього [1, с. 956]; Як вийшов він голим з лона матері своєї, таким і відходить, яким прийшов, і нічогісінько не візьме від праці своєї, що міг би взяти з собою [1, с. 956]; І оце важка недуга: яким прийшов він, таким і відходить. То яка йому користь, що він трудився на вітер? [1, с. 956]; А він же упродовж цілого життя у днях своїх їв у пільмі, у великому роздратуванні, в смутку і в досаді [1, с. 956]; 4) *працювати все життя – і мати долю від Бога*: А ось іще я знайшов добре і приємне: їсти і пити і втішатися добром у всіх трудах своїх, якими хто трудився під сонцем у всі дні життя свого, котрі дав йому Бог; тому що це його доля [1, с. 957]; 5) *мати багатство – це дар Божий*: І, якщо якомусь чоловікові Бог дав багатство і майно, і дав йому владу користуватися від них, і брати свою частку, і насолоджуватися від трудів своїх, то це дар Божий [1, с. 957].

Прогностична комунікація виявляється у пророцтві певного факту і виражається словами з часовою семантикою: не довго, в пам’яті, дні життя, не жнивувати: *Не довго* будуть у нього в пам’яті дні життя його; тому Бог і винагороджує його радістю серця його [1, с. 957]; Хто зважає на вітер, той *не сіятиме*, і хто дивиться на хмари, тому *не жнивувати* [1, с. 962].

Пророцтво-застереження у вигляді: 1) *зауваження, що роз’яснює або уточнює думку*: І знову **зауважив** я під сонцем, що не метким дається успішно бігти, не хоробрим – перемога, не мудрим – хліб, і не в розумних – багатство, і не вправним – прихильність, але час і випадок для всіх згаданих [1, с. 960]; І **сказав** я: Мудрість краща від сили, і все-таки мудрість бідака зневажається, і слів його не чують [1, с. 961]; І **похвалив** я веселоці; тому що немає кращого для людини під сонцем, як їсти, пити і веселитися; це супроводжує її в трудах упродовж усіх днів життя її, котрі дав їй Бог під сонцем [1, с. 960]; 2) *фразеологічних зворотів, афористичних висловів як перлин народної мудрості*: Хто копає яму, той упаде до неї; і хто руйнує мура, того вжалить гадюка [1, с. 961]; Хто пересуває каміння, той

може надсадитися, а хто дрова рубає, наражається на небезпеку від них [1, с. 961]; Хто за *добро* віддає *злом*, від оселі його не відійде **лихо** [с. 932]; Той, хто зводить праведних на шлях *зла*, сам упаде в свою яму; а безвинний успадкує *добро* [с. 946]; Якщо затупилася сокира, і якщо лезо її не буде загострене, то необхідно докладати зусиль; мудрість зарадить цьому [1, с. 961]; Хто ганьбить *батька* свого і *матір* свою, того *світильник* загасне *осередь* глибокої *пітьми* [с. 933]; Той, хто обдирає батька і проганяє матір, – син ганебний і безсоромний [с. 934]; 3) *формою майбутнього часу*: 1) *синтетичною*: І **зачинятимуться** двері на вулицю; і **замовкнуть** жорна, і 2) *аналітичною, або складеною формою*: *буде підводитися* [людина] за криком півня, і **замовкнуть** доньки співу [1, с. 963]; 4) *синтетичною формою майбутнього часу доконаного виду*: І верховини будуть їм страшні, і на дорозі жахи; і **зацвіте** мигдаль; і **обважніють** коники, і **розсиплеться** каперс. Бо відходить людина до вічної оселі своєї, і плакальники вже готові оточити її на вулиці [1, с. 963]; І **повернеться** порох у землю, чим він і був, а дух повернеться до Бога, Котрий дав його [1, с. 963].

Біблійна комунікація та її види – у феноменах вияву. Феномен повчальної комунікації виявляється у формі роздумів і запитань про життя і призначення людини на землі, про її долю, смерть і продовження життя у потойбічному світі. Проповідницька комунікація містить поради, напучення. Настановча комунікація виражає філософські узагальнення у бінарних моделях. Прогностично-констатуюча комунікація виявляється у пророцтві певного факту.

ВИСНОВКИ

Актуальні проблеми XXI століття виявляються в етнічних, релігійних, ідеологічних відмінностях між мовцями, у вираженні духу народів і націй. Ця актуальність зумовлюється тим, що сучасні суспільства повертаються до джерел своїх культур, зановані на традиціях, які необхідні для усвідомлення особистістю своєї мовної і національної ідентичності. Тому в епоху глобалізації як ніколи постає питання про мовно-етнічне самовизначення і національну самосвідомість. Мова і культура кожного народу має вічні загальнолюдські цінності. Саме у них вони завжди присутні, як присутнє загальне і специфічне, національне і своєрідне, те, що об'єднує людей і водночас відрізняє їх одне від одного. Український народ у процесі свого розвитку набуває унікального історичного досвіду, який конденсується в етнокультурних архетипах. Саме вони є хранителями і виразниками національної ментальності. Людинолюбство, добротворення, свобода, духовна й фізична досконалість, краса, справедливість, щастя – це загальнолюдські цінності. Кожна нація наближається до цих відомих істин та ідеалів своїм неповторним шляхом. Серед них – український народ, визначальними ознаками якого є послідовний гуманізм і глибока духовність.

Сучасний етап розвитку української культури стимулює вирішення низки завдань щодо творення, збереження, поширення та засвоєння мовних і духовних набутоків нації. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають проблеми соціально-філософського, лінгвокультурного, етнологічного осягнення художньо-культурної сфери життя народу, нації, суспільства як у доісторичну епоху, так і в нову добу державотворення.

Біблійна комунікація як соціолінгвістичний і духовний феномени виникла півтори тисячі років до нашої ери, тому Біблія і Книга Екклізіаста є джерелом для наукового вивчення. Не лише народ, а й Земля загалом, її ландшафтний потенціал інформації становлять невід'ємний компонент біблійного процесу, переказуючи в спадок нагромаджений досвід минулих людських діянь.

У умовах сьогодення важливу роль відіграє усвідомлення ролі і значущості духовних ідеалів у житті людини і суспільства. В аспекті лінгвістичних досліджень виявляються актуальними і потребують глибокого

вивчення аксіологічні ідеї та концепції, відображені у Біблії. Невичерпним джерелом для вивчення біблійної комунікації є Біблія, її Старий і Новий Завіти.

Біблія засвідчує, що головною метою існування людини є духовний пошук гармонії особистості і соціуму через мову і культуру як систему гуманістичних цінностей.

Біблійна комунікація є багатоаспектним феноменом в біблійному дискурсі. Дидактичне спрямування її проблематики в Старому Завіті розкривається у висвітленні питань пізнання людиною добра і зла; Божі заповіді, настанови і пророцтва.

Філософський зміст біблійних висловів у Книзі Екклесіаста розкривається у міркуваннях, життєвих настановах, повчальному змісті. Книга вчить людину бути доброю, вселяє в неї віру в Бога як вищу надприродну силу, у Його здатність упорядковувати світ за законами правди і справедливості, створювати світ краси.

У проповідях Екклесіаста виокремлюються особливі види комунікації: проповідницька, заповітна, повчальна, філософська, історична. Проповідник розв'язує одвічну проблему людства – боротьбу між добром і злом, мудрістю і безглуздя, багатством і убогістю, невмінням задовольнятися малою часткою і жадобу до більшого. Актуальність біблійних висловів у Книзі Екклесіаста виявляється в їхньому філософському й історичному аспектах.

Енергетичне поле у просторі біблійної комунікації – це вияв духовних сил, це внутрішній стан людини, її духовне єство, її шлях до пізнання Бога, піднесення душі до почуття Божественного. Енергетичний потенціал біблійної комунікації в біблійному дискурсі представлений опозицією з полюсами *добра і зла, любові і ненависті, краси і потворності, священного і профанного, реального і трансцендентального*.

Актуальним є дослідження бінарних моделей біблійної комунікації як опозицій на позначення:

1) предметів матеріального світу: небо – земля; твердь (небо) – суходіл (земля);

2) часових понять: світло – п'ятьма; сонце – п'ятьма; вечір – ранок; день – ніч; сівба – жнива; літо – зима;

3) небесних світил: світило більше (сонце) – світило менше (місяць);

- 4) родинного кола: батько – мати; чоловік – жінка;
- 5) морських, земних тварин і птахів: риба морська – птах небесний; звірі земні – птахи небесні; тварини польові – птахи небесні;
- 6) рослин і дерев: трава – дерево;
- 7) просторових понять: схід – захід; південь – північ; там – тут; праворуч – ліворуч;
- 8) одиниць виміру: довжина – ширина; 8) стихійних явищ: холод – спека;
- 9) морально-етичних категорій: всіяке дерево – дерево життя – дерево пізнання добра і зла; добро – зло; благодать – злочин;
- 10) рай – пекло;
- 11) філософської категорії життя – смерть.

Серед симетричних і асиметричних моделей нами виокремлено *гостинність* як найвища морально-етична категорія. Її основу складають глибока любов, віра, милосердя. Феномен гостинної комунікації висвітлено в епізодах гостинності Авраама та Лота, Ревеки і Лавана, настанових і заповідях Господа.

Актуальність дослідження функцій та видів біблійної комунікації – у феноменах її вияву (повчальної комунікації; проповідницької комунікації; настановчої комунікації; прогностично-констатуючої комунікації; пророцтва-застереження).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник. Київ: Академія, 2004. 334 с.
2. Біблія : [книги священного писання Старого та Нового завіту в українському перекладі з паралельними місцями та додатками] / пер. Патріарха Філарета. Київ : Вид. Київ. Патріархії Укр. Православ. Церкви Київ. Патріархату, 2004. 1408 с.
3. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Завіту. Київ : Українське біблійне товариство, 1993. 296 с.
4. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ. Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
5. Бутиріна М.В. Стереотипи масової свідомості: особливості формування та функціонування у медіасередовищі. Дніпропетровськ : Слово, 2009. 368 с.
6. Вакулінська Л.М. Порівняльні конструкції як комунікативний мовний засіб у біблійних текстах. *Науковий вісник ХДУ Серія Перекладознавство та міжкультурна комунікація.* №1, 2017. С. 44-48.
7. Висоцька О.Є. Комунікація як основа соціальних перетворень (у контексті становлення постмодерного суспільства) : монографія. Дніпропетровськ: «Інновація», 2009. 316 с.
8. Деркач Л.М. Прецедентні біблійні одиниці в поезії Ліни Костенко : прагматично-комунікативний аспект. *Записки українського мовознавства.* Збірник наукових праць. №27. 2020. С.117-127.
9. Житарюк М. Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство: монографія. Львів, 2008. 416 с.
10. Жуков В.І. Тлумачення терміна «інформація» як об'єкт цивільного права. *Вісник Харківського національного університету.* Харків, 2006. № 735. С. 62 – 69.
11. Зеленько А.С. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи, прийоми, процедури дослідження мови: Посібник. Вид. 2-е, перероблене. Луганськ: Альма–матер, 2002. 283 с.

- 12.Квіт С. М. Масові комунікації : підручник. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 206 с.
- 13.Коновець О.Ф. Масова комунікація: теорії, моделі, технології: навч. Посібник. Київ : ЛГУ, 2007. 266 с.
- 14.Левінас Е. Між нами : Дослідження. Думки-про-іншого ; пер. з франц. Київ. : Дух і Літера : Задруга, 1999. 312 с.
- 15.Локарева Г.В. Художньо-естетична інформація як педагогічна проблема: монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2001. 254 с.
- 16.Митрополит Іларіон (Іван Огієнко). Життєписи великих українців. Упоряд., авт. іст.- біогр. нарису та приміт. М.С. Тимошик. Київ: Либідь, 1999. 672 с.
17. Мороз В.Я. Енергетичний потенціал релігійної комунікації *Психолінгвістика*: [зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]: Психологія. Мовознавство. Соціальні комунікації. Переяслав–Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М., 2014. Вип. 15. – 326 с.; с. 287 – 296.
- 18.Мороз В. Я. Етнокультурні архетипи як базові моделі історичної комунікації. *Психолінгвістика*: [зб. наук. праць ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”]: *Психологія. Мовознавство. Соціальні комунікації*. Переяслав – Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М., 2012. Вип. 11. 316 с.; с. 259 –265.
- 19.Партико З.В. Теорія масової інформації та комунікації : навч. Посібник. Львів : Афіша, 2008. 292 с.
- 20.Пітерс Дж. Д. Слова на вітер: історія ідеї комунікації. Київ : Києво-Могилянська академія, 2004. 302 с.
- 21.Пономаренко Л.Г. Морально-етичний дискурс мас-медіа початку ХХІ ст.: автореф дис.. ... доктора наук із соціальних комунікацій. Запоріжжя, 2012. 36 с.
22. Різун В.В. Теорія масової комунікації: підручник. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2008. 260 с.

23. Романчук С.М. Комунікація як дискурс в об'єктиві когнітивістики. Випуск 27. Том 2. С.47
http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_2/9.pdf].
24. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. Київ, 2006. 716 с.
25. Слюніна О.В. Особливості мовного вираження колективного свідомого в біблійних текстах. *Науковий вісник ХДУ Серія Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. №4, 2016. С. 98-101.
26. Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : монографія; Міністерство освіти і науки України, Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці : Рута, 2008. 560 с.
27. Скаб М. В. Мовні засоби вираження образу людської душі у романі І. Багряного „Сад Гетсиманський”. *Проблеми історії та культури української мови* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 1995. – С. 91–99.
28. Скаб М. В. Функціонування лексеми *душа* в українському фольклорі. *Мова та стиль українського фольклору* : зб. наук. праць. Київ, 1996. С. 5–11.
29. Скаб М.В. Духовний світ буковинців у баченні О. Кобилянської. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці, 1999. – Вип. 58–59. – С. 170–174.
30. Скаб М.В. Співвідношення загальномовного та регіонального в семантичному просторі лексеми *душа* у творах та листах Ю. Федьковича. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2001. Вип. 93. С. 171–177.
31. Скаб М.В. Жанрово-стилістичний аспект функціонування семантичного простору лексеми *душа* в українській мові XIV–XVI ст. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2001. Вип. 117–118. С. 224–230.
32. Скаб М. В. Семантичний простір слова як спосіб опису функціонування слова та моделювання лексичної семантики. *Південний архів* : зб. наук. праць. Філологічні науки. Херсон, 2002. Вип. XIV. С. 108–111.

33. Скаб М.В. Аналіз семантичного простору слова як один із способів діагностування індивідуального стилю. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2002. Вип. 146–147. С. 196–206.
34. Скаб М.В. Семантична структура слова *душа* в сучасній українській мові *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2003. Вип. 170–171. С. 92–96.
35. Скаб М.В. Розгортання семантичної структури лексеми *душа* в Книзі Буття (когнітивний аспект). *Біблія і культура* : зб. наук. статей. Чернівці : Рута, 2003. Вип. 5. С. 293–298.
36. Скаб М.В. Особливості функціонування багатозначних слів із сакральними семемами в сучасній українській мові „*Наукові записки*” Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського : зб. наук. праць. Серія : Філологія, 2003. Вінниця : Вид-во Вінниц. держ. пед. ун-ту, 2003. Вип. 6. С. 138–141.
37. Скаб М. В. До питання про вплив церковнослов'янської мови на українську (на матеріалі словотвірної проекції семантичного простору лексеми *душа*). *Південний архів. Філологічні науки* : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2004. Вип. XXIV. С. 201–205.
38. Скаб М. Роль екстралінгвістичних даних в когнітивних дослідженнях мови (на матеріалі концепта „душа”). *Науковий вісник Чернівецького університету. – Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2004. Вип. 214–215. С. 103–107.
39. Скаб М. Розвиток семантичної структури слова *душа* за лексикографічними даними . *Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2004. Вип. 34. Ч. I. С. 268–274.*
40. Скаб М. Лексема *душа* як вияв психологізму Ольги Кобилянської. *Науковий вісник Чернівецького університету. – Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Книги – XXI, 2004. Вип. 216–217. С. 201–205.
41. Скаб М. До питання про вплив церковнослов'янської мови на українську (на матеріалі семантичного простору лексеми *душа* у „Повісті временних літ”) .
42. *Біблія і культура* : зб. наук. статей. Чернівці : Рута, 2005. Вип. 7. С. 412–415.

43. Скаб М. Концепт ДУША у творчості Юрія Федьковича / Марія Скаб // Науковий вісник Чернівецького університету. – Слов'янська філологія : зб. наук. праць. Чернівці, 2005. Вип. 274–275. С. 255–259.
- 44.18. Скаб М. Співвідношення загальнонародної та індивідуальної концептуальних картин світу (фрагмент „душа”, Б. Лепкий і В. Сосюра). Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія : зб. наук. праць. Чернівці, 2005. Вип. 276–277. С. 361–367.
45. Скаб М. В. Історична змінність мовного вираження українського концепту ДУША. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. 2006. № 2. С. 239–244.
46. Скаб М. В. Методика концептуального аналізу : проблеми та вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія „Лінгвістика” : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2006. Вип. IV. С. 356–360.
47. Скаб М. В. Концепт „душа” у творчості І. Багряного. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. № 742. Серія Філологія. Харків, 2006. Вип. 48. С. 229–238.
48. Скаб М. В. Образно-метафорична синтагматика лексеми *душа* як засіб вираження однойменного концепту. *Українське мовознавство* : міжвід. наук. зб. Київ : ВГЦ „Київський університет”, 2006. Вип. 35. С. 71–76.
49. Скаб М. В. Граматичні засоби вираження концепту. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2007. Вип. 15. С. 75–81.
50. Скаб М. В. Словотвірні потенції слова як концептовиражальний засіб. *Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника* : ювілейний випуск на пошану 100-річчя від дня народження проф. І. Ковалика. Івано-Франківськ, 2007. С. 478–482.
51. Скаб М. В. Динаміка семантики концепту *душа* в українській мові. *Українська мова*. 2007. № 3. С. 80–89.
52. Скаб М.В. До питання про методикау зіставного вивчення концептів. *Проблеми зіставної семантики* : зб. наук. статей. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2007. Вип. 8. С. 79–83.
53. Скаб М.В. Концепт ДУША у фольклорі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія : Мовознавство. Тернопіль : ТНПУ, 2007. № 1 (16). С. 407–421.

54. Скаб М. В. Бібліоніми з погляду лінгвоконцептології. Науковий вісник Чернівецького університету. *Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 356–359. С. 433–437.
55. Скаб М. Концепт ДУША у свідомості українців XVI – XVII ст. *Українська історична та діалектна лексика* : зб. наук. праць. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2007. Вип. 5. – С. 11–19.
56. Скаб М. Аналіз розгортання семантичного простору слова як спосіб виявлення динаміки концептуалізації певної сфери дійсності в мові. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія* : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2008. Вип. 382–384. С. 93–96.
57. Скаб М. В. Біблія як лексикографічне джерело. *Біблія і культура* : зб. наук. статей. Чернівці : Рута, 2000. Вип. 1. С. 238–240.
58. Скаб М. В. Порівняння як концептовиражальний засіб. *Мовознавчий вісник* : зб. наук. праць. Черкаси : Брама-Україна, 2006. Вип. 3. С. 39–46.
59. Скаб М. В. Семантична структура слова як засіб фіксації уявлень східних слов'ян про душу. *Матеріали Міжнародної славістичної конференції пам'яті проф. К. Трофимовича. У 2-х т. Т. 1.* Львів : Літопис, 1998. С. 321–324.
60. Скаб М. В. Функціонування лексеми *душа* в говірці села Банилів Вишницького району Чернівецької області. *Українська мова на Буковині : її минуле і сучасне* : матер. II Всеукр. наук. конф. Чернівці : Місто, 1998. С. 115–121.
61. Скаб М. Богословська термінологія у „Словнику української мови”. *Сучасна українська богословська термінологія : від історичних традицій до нових концепцій* : матер. Всеукр. наук. конф. Львів, 1998. С. 178–183.
62. Скаб М. В. Про одну відмінність у лексичному складі україномовних та російськомовних творів Т. Г. Шевченка. *Шевченко і Поділля* : зб. наук. праць за матеріалами другої Всеукр. наук. конф. Кам'янець-Подільський, 1999. С. 128–132.
63. Скаб М. В. Християнське уявлення про душу людини крізь призму української мови. *Християнство й українська мова* : матер. наук. конф. Львів : Вид-во Львівської Богословської Академії, 2000. С. 273–278.
64. Скаб М. В. Розгортання семантичного простору слова і мовна картина світу. *Семантика мови і тексту* : зб. статей VI Міжнар. конф. Івано-Франківськ : Плай, 2000. С. 512–514.

65. Скаб М. Лексеми *душа* і *серце* як виразники української ментальності. Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. *Мовознавство* : зб. наук. статей. Чернівці : Рута, 2003. С. 378–381.
66. Скаб М. Лексема *душа* в лінгвістичних дослідженнях на тлі тенденцій розвитку сучасного мовознавства. Семантика мови і тексту : зб. статей VIII Міжнар. наук. конф. Івано-Франківськ : Плай, 2003. С. 455–458.
67. Скаб М. Семантичний простір лексеми *душа* у творчості Лесі Українки крізь призму національно-мовної картини світу. *Леся Українка і сучасність* : зб. наук. праць. Т. 2. Луцьк, 2003. С. 344–352.
68. Скаб М. Функціонування релігійної та церковної лексики в радянський час: ситуація та наслідки (на матеріалі української лексеми *душа*). *Ucrainica 1 : Souasn ukrajinistika problmy jazyka, literatury a kultury : sbornik lnk. – Olomouc : Univerzita Palackho v Olomouci*, 2004. S. 121–125.
69. Скаб М. В. Співвідношення індивідуальної та загальнонародної концептуальних картин світу (фрагмент „душа”, Ліна Костенко). *Актуальні проблеми менталінгвістики* : зб. статей за матер. IV-ї Міжнар. наук. конф. Черкаси, 2005. С. 16–19.
70. Скаб М. В. Концепт „душа” у творах Г. Сковороди. *Семантика мови і тексту* : матеріали IX міжнар. наук.-практ. конф. Івано-Франківськ : Вид.-дизайн. відділ ЦІТ, 2006. С. 282–285.
71. Скаб М. В. Релігійний та церковний складники концептуалізації поняття душі в українській мові. „*Rovit zlata a doly drahokam...*” : sb. pro V. Huka / sest. V. Lendllov a M. outil. Praha : Karlova univerzita v Praze, Filozofick fakulta, 2006. S. 431–439.
72. Скаб М. В. Діахронія концепту ДУША в українській мові / М. В. Скаб // *Rozprawy komisji jzykowej : Diachronia w badaniach nad jzykiem i w dydaktyce szkoy wyshiej. Cz I. T. LI. – dzkie Towarzystwo Naukowe*, 2006. – S. 303–312.
73. Скаб М. В. Текст і концепт Текст як об’єкт лінгвістичного дослідження і засіб навчання мови : зб. наук. допов. Т. II. Полтава : Освіта, 2007. С. 242–246.
74. Субтельний Орест. Україна: історія /пер. з англ. Ю.І.Шевчука; вст. стаття С.В.Кульчицького. 3-тє вид.; перероб. і доп. Київ.: Либідь, 1993. 720 с.
75. Судук І. Особливості використання порівняльних конструкцій у старозавітній Книзі Сираха. *Мандрівець*. 2006, №5. С.45-49.

76. Хавкіна Л.М. Український рекламний міф: шляхи творення, основні компоненти та особливості функціонування: автореф. дис. ... доктора наук із соціальних комунікацій: Київ, 2010. 32 с.
77. Чернова А. В. Концепти «батько», «мати» в українській лексико–фразеологічній системі світу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
78. Шульгіна В.І. Поняття «інформація» і «знання» в когнітивній лінгвістиці *Мовознавство*: науково-теоретичний журнал. Київ, 2008. № 1. С.44-46.
79. Чернобай О.Л. Природа, структура і типологія спілкування (комунікації) у професійній діяльності юриста. Львів, 2015. С.347 URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/31479/1/56-347-356.pdf>